

Annales Okulu ve Ricoeur'un "Anlatı" Bağlamında Annales Okulu Eleştirisi

The Annales School and Ricoeur's Critique of the Annales School Within the Narrative Context

Didem Delice¹

Özet

Annales Okulu, Fransa'da geleneksel tarih yazımına karşı ortaya çıkmıştır. Okul, olayların anlatısından daha çok yapı çözümlmelerine önem vermiş ve tarihte disiplinler arası bir yaklaşımın savunuculuğunu yapmıştır. Bu bağlamda tarih yazımına yeni bir anlayış getiren okulu genel hatlarıyla tanıtmak çalışmanın ilk bölümünü oluşturmaktadır. Geçmişe ait bir olayın aktarımının bir anlatı olduğu kurgusundan hareket eden Ricoeur, birçok tarih yazımı kuramı ile hesaplaşır. Annales Okulu'da bu hesaplaşmanın içindedir. Çalışmanın ikinci bölümü ise Ricoeur'un, okula yönelik bu eleştirel söyleminin ne olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih yazıcılığı - Annales Okulu - Anlatı, Ricoeur.

Abstract

The Annales School emerged in France as a reaction against traditional writing of history. The School argued against narratives of events and defending an interdisciplinary position emphasized structural analyses. The first section of this paper will present an outline of theses of the School as it has introduced a new conception of writing of history. Ricoeur, has asserted that a recounting of an even in the past is in fact a narration. Just like Ricoeur, the Annales School to challenges many other theories of writing of history. The second section will present an analysis of Ricoeur's critical discourse developed against the Annales School.

Keywords: Writing of History - Annales School - Narrative, Ricoeur.

Giriş

Tarih düşüncesine ve tarih bilgisine ilişkin eleştirel söylem, beraberinde tarih yazıcılığında metodoloji sorununu getirir. Neyin tarihi ve kimin için tarih yazıcılığı tartışmalarının tarihin nasıl yazılması gerektiği düşüncesini doğurması kaçınılmazdır. Fransız Aydınlanması döneminin tarih yazımında kiliseye karşı aklın yanında olma çabasının tarih yazıcılığındaki etkisi “nedenler arayışı” bakımından önemli olmuştur; “yüzeysel olsalar da, hiç değilse” nedenleri atıyor “ve böylece de örtük bir biçimde tarihi (Hume’a karşın) bir olayın

¹ Ankara Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Doktora Öğrencisi – Ankara.

zorunlu olarak bir sonrakine götürdüğü bir süreç olarak sıralıyorlardı.”² Tarih kurgusuna ilişkin bu türden yaklaşımlar, Herder’in de büyük katkısı ile “doğa insan arasındaki fark”ı ve tarihin yasalarının ayrımı tartışmasını getirmiştir. Kant, bu tartışmalara insanın tarihte ussallığa doğru evrensel bir tarih programı içinde ilerlediği yönündeki düşüncesi ile katılır. Böyle bir ereği “tarihsel bilgi ve felsefi bir kafa”nın birliğini kendinde taşıyan tarihin kendisi olanaklı kılabilir.³ Herder ile başlayan bu tarih düşüncesi Hegel ile doruğa çıkar. Hegel’in etkisi ile tarihin felsefi eleştirisi, tarih yazımını salt bir tarih metni olmaktan çıkartıp onun felsefi bir tasarım olduğu sonucunu getirmişti. Ancak 19.yy sonu tarih yazıcılığı, pozitivistimin etkisi ile de, neredeyse felsefe karşıtı bir tutum içine girmiştir. Sonunda tarih yazıcılığı ile tarihin işleyişinin yorumlanması bir birbirinden ayrılan sorunlar olmuştur. İkincisi tarih felsefesinin problem alanıyken, birincisi tarihinin mesleğini uygulaması ile ilgili bir soruna dönüşmüştür. Tarihcilik sorununun bir metodoloji sorunu olarak tartışılması, tarihte açıklama sorununun belirmesine yol açmıştır. Tarihin nesnesinin açıklanması ise bir anlatım sorunudur.

Geçmişin şimdide canlandırılması ve bunun ikna edici olması tarih yazıcılığının nesnellik sorunu içinde çözümü aranan bir sorundur. Nesnellik, tarih hakkındaki belirlemeler olunca, mantıksal tutarlıktan daha fazla şeylere gereksinim duyar. Bu da tarih yazımının asıl malzemesi olan “belge” ile sağlanır. Ancak sorun başka bir tarzda yeniden görünür: Tarihin belgesinin geçerliliği sorunu. Annales Okulu çevresi ile başlayan “yeni tarih yazıcılığı”, tarihin nesnesi kadar bu nesneyi açıklamanın grameri konusunda da farklı bir yaklaşıma yol açar. Onlara göre tarihi açıklamak belgeden daha fazla bir etkinliktir; bu bir zaman kavrayışıydı. Okul, tarih yazımı anlayışında, durumun tekliğini açıklamak adına zamanın bütünlüğünden koparacak belgeliği, tarihi anlamayı örtecek bir etkinlik olarak görmektedir. Bu, insan eylemlerini zamansal bütün içinde görmek demektir. Annales Okulu’nun tarihsel olaylar için zaman aralığını uzatması olayın tekliğinin etkisinin kaybolmasına yol açtığı yönünde eleştirilmiştir. Ricoeur’un eleştirilerinde, Annales tarihciliğinin, olayları zamanın geniş aralığında tutmasını tarihin insandan uzaklaşması olarak yorumladığı duyumsanabilir. O, niceliksel tarih aracılığı ile kurgulanmak istenilen tarihsel zamanın genişliğinin tarihsel durumu anlamayı ortadan kaldırdığını varsayarak okulun olayı nasıl ihmal ettiğini, bunu da anlatıyı olanaksız kıldığını göstermeye çalışır. Ricoeur’un kaygısı tarih bir “anlatı” içinde değerlendirilebilir mi, değerlendirilemez mi? Onun asıl amacı tarih yazımında anlatının nasıl olanaklı olduğunu göstermeye çalışmaktır.

I.Bölüm: Annales Okulu

1. Tarih Yazımında Yeni Bir Görünüm: Annales Okulu

Heredot ve Thukydides’den beri Batı tarih yazıcılığı anlayışı ‘büyük adamların’ yaptıkları ‘büyük işlerin’, siyasi ve askeri olayların öyküsü/anlatısı idi. Merkezi iktidarın çevresinde işlenen bu tarih ne insanın ne de toplumun genel yapısı etmelerine bir tanıklık niteliğini taşııyordu. Bu tarih anlayışı ve yazımı ilk defa Aydınlanma ile birlikte itirazlara uğramıştır. Artık 18. yüzyıl siyaset ve askeri yapı dışında ticareti, yasaları, ahlakı da kendisine konu edinen ve “toplum tarihi” olarak adlandırılan yeni bir tarih anlayışının kendini gösterdiği

² R. G. Collingwood, **Tarih Tasarımı**, çev. K. Dinçer, Ara: İstanbul, 1990, s. 94-95.

³ a.g.e. s. 102-114.

bir yüzyıldır.⁴ Edward Gibbon bu yeni tarih anlayışının önemli bir temsilcisidir. Ancak Leopold von Ranke ile 18. yüzyıl, “yeni tarih” anlayışı, Ranke’nin arşiv çalışmalarına verdiği önem nedeniyle yara alır.⁵

19. yüzyıl da ise Burckhardt, tarihi, devlet, din ve kültür arasındaki bir etkileşim olarak görürken, Michelet, tarihi “acı çeken insanların geçmişi” olarak yorumlamanın çağrısını yapmaktaydı.⁶ Fustel de Coulanges ise siyaset ve olaylar tarihi yerine din, aile ve ahlak tarihi üzerine yoğunlaşmış, Marx ise değişimi ekonomik ve toplumsal yapılar içinde gören bir tarih modeli sunmuştur.⁷ Siyaseti tarihten dışlayarak onun yerine ekonomiyi yerleştiren isimler ise Almanya’da Gustav Schmoller, İngiltere’de William Cunningham ve J.E. Thorold Rogers ve Fransa’da da Henri Hauser, Henri See, Paul Mantoux’dur. 19. yüzyıl da siyasi tarihin egemenliği yoğun bir şekilde eleştiriye uğramıştır.⁸

Aslında 19. yüzyıl tarih anlayışı bu yoğun eleştirinin neden olduğu bir “bunalım”ın sonucudur. Bu durum sadece bir kavram bunalımı değil, araştırma yöntemlerinin temel ölçütlerini gözden geçirmeyi gerektiren bir bunalımdır. Bu nedenle “genel olarak tüm tarihin ele alınması amaç olmuş ve tek bir etkenin belirleyici olduğunu savunan eski anlayış aşmıştır.” Ayrıca, “tarihsel süreçlerin gerçekten anlaşılması için ekonomik ve toplumsal ilişkilerin saptanmasının kaçınılmaz olduğu yani maddi dayanağın göz önünde bulundurulma zorunluluğu” artık tartışma konusu bile edilmemektedir.⁹

Sosyoloji disiplininin kurucuları arasında da siyasetten yoksun bir tarih anlayışının övgüsü vardı. Auguste Comte adların yer almadığı bir tarihten bahsederken Herbert Spencer de benzer şekilde “kralların biyografileri” olarak gördüğü tarihin öğreteceği hiçbir şeyi olmadığını dile getirmiş, Emile Durkheim da tikel olayları bir tarafa bırakmıştı. Böylelikle siyasi tarihin yerini neyin alması gerektiğine ilişkin tartışmalar giderek yoğunlaştı. Almanya’da Karl Lamprecht bireylerin tarihi olan siyasi tarihi, kültürel ya da ekonomik tarihin karşıtı olarak algılamış ve tarihi öncelikle “sosyopsikolojik bir bilim” olarak tanımlamıştı.¹⁰ Birleşik Devletler’den Frederick Jackson Turner, siyasi tarihten kesin kopuşun temsilcisi olmaktaydı. Yeni yüzyılın başında ise James Harvey Robinson “insanın tüm işleri” olarak tanımladığı tarih ile yeni tarih anlayışı altında bir hareket başlatır.¹¹ Bu yeni tarih anlayışının kullanacağı metot ise tüm sosyal bilimlerin keşiflerinden faydalanmak olarak belirlenir. Bilimsel bir tarih anlayışı ile Gabriel Monod ve siyasi bir tarih anlayışına sahip olsa da

⁴ “Toplumsal tarih”, her şeyi ön planda yer alanların yaptıklarına bağlayan, “büyük kişiliklerin tarihi”nin karşısına çıkan bir tür tarihtir. Bu tarih ya geçmişin gündelik yaşamının bir betimlemesini ya da yoksulların davranışlarını ve işçilik ve sendikacılık hareketlerini kapsar (Carr, Fontana, 1992: 37-38).

⁵ Peter Burke, *Annales Okulu*, çev. M. Küçük, Doğu Batı: Ankara, 2006, s. 31.

⁶ a.g.e. s. 32.

⁷ Tarihe ekonomik yaklaşım “tarihi siyasal ve kültürel tarihten çok toplumsal tarih yapan şeyi, yani insanlığın bütünü kapsar.” Ekonomi tarih anlayışı ekonomik olayların yaratıcısı insanı dışlayan, onu sadece istatistiksel bir veri olarak gören ekonomi kuramının gelişimi ile sıkı bir bağlantı içindedir. Fakat iktisat bilimciler ikinci dünya savaşından sonra ekonominin ancak bir toplum içinde işlemekte olduğunu ve ondan ayrı tutulduğunda anlaşılmasının olanaksız olduğunu farkına vardılar. Böylelikle de dikkatlerini tarihe çevirdiler (Carr, Fontana, 1992: 45-47).

⁸ P., Burke, 2006, s. 33.

⁹ E.H. Carr, J. Fontana, *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık*, çev. Ö. Ozankaya, İmge: Ankara, 1992, s. 13.

¹⁰ P., Burke, 2006, s. 35.

¹¹ a.g.e. s. 35-36.

tamamen siyasi olaylar anlatısıyla örtüşmeyen Ernest Lavisse ise Fransada ki tarih yazıcılığının önemli iki ismidir.¹²

Burke, "Toplumsal Tarihin Doğuşu" başlığında, Spencer'ın, "toplumun doğal tarihi"ni yazma istemine sosyologların değil tarihçilerin yanıt verdiğini göstermeye çalışır.¹³ Alman tarihçi Lamprecht, kavramlarını başka disiplinlerden alan "ortaklaşa tarih" yazımı çalışmasını başlatır. Ancak Amerika'da toplumsal tarih yazıcılığı konusundaki gelişmeler daha etkiliydi. Onlar da Alman tarih yazıcılığında olduğu gibi geleneksel tarih yazıcılığına karşı eleştirel bir tutum takınmışlardı. Frederic Jackson Turner, "insan etkinliklerinin bütünü"ne bakmaya çalışan bir tarih anlayışını geliştirmeye çalıştı. Ona göre "toplumsal yaşamın hiçbir bölümü, ötekilerden yalıtılarak anlaşılabilir"di. O, tartışmalı olmakla birlikte, yine de tarih yazıcılığı hakkında çığır açıcı çalışmalara öncülük yaptı.¹⁴

Tarih yazıcılığında bütün bu gelişmelere paralel olarak Fransa'da da Marc Bloch ve Lucien Febvre'in önderliğinde "yeni tür tarih" yazıcılığı konusunda hararetli tartışmalar başladı. Kurdukları *Annales d'histoire économique et sociale* dergisinin çevresinde geleneksel tarihçiliğe eleştirel yazılar yayınlanmaya başlandı. Onlar daha geniş ve daha insani bir tarihin peşindeydiler. Çalışmaları da buna bağlı olarak "olayların anlatısından çok, yapıları çözümlenerek uğraşacak" bir tarihçilik anlayışının göstergeleriydi. Bu nedendir ki Annales Okulu'nun çalışmalarında "yapı" (structure) önemli bir terim olmuştur.

Geleneksel tarih anlayışına yapılan bu eleştirilerin en büyüğü de bir ekonomist olan François Simiand tarafından yapılmıştır. Ona göre siyaset, büyük adamlar tarihi yani birey ve kronoloji tarihte yıkılması gereken üç puttu.¹⁵ Henri Berr ise disiplinler arası işbirliği ile gerçekleştirilecek olan bir tarihsel psikoloji ideali ile Annales Okulu kurucularını en çok etkileyen isim olmuştur.¹⁶

2. "Yeni Bir Tarih Yazımı"nın Resmi Oluşumu

I. Dünya Savaşından sonra ekonomik tarihe yoğunlaşan Lucien Febvre, Belçikalı tarihçi Henri Pirenne tarafından yönetilecek olan uluslararası bir dergi çıkarmayı planlar. Ancak proje bir takım zorluklar nedeniyle askıya alınır. Marc Bloch bu hayali 1928 yılında gerçekleştirir ve H. Pirenne'nin yönetim reddi ile Febvre ve Bloch derginin başına geçer. Daha sonraları bir 'akım', bir 'okul'¹⁷ olarak adlandırılacak olan "Annales Dergisi", 1920-1933 yılları arasında Strasbourg Üniversitesi'nde bir araya gelen March Bloch ve Lucien Febvre tarafından kurulur. Daha sonra 1956 yılında yönetimi Febvre'den devralarak derginin başına geçen Braudel, Annales'i yenileyebilmek için Jacques Le Goff, Emmanuel le Roy Ladurie ve

¹² a.g.e. s. 36-37.

¹³ Peter Burke, **Tarih ve Toplumsal Kuram**, çev. M. Tunçay, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1994, s. 13.

¹⁴ a.g.e. s. 14.

¹⁵ P. Burke, 2006, s. 37.

¹⁶ a.g.e. s. 38.

¹⁷ Burke, Annales üyeleri arasındaki ayrılıkları ve Annales'in zaman içinde gösterdiği gelişmeleri ve değişimleri dikkate alarak Annales'i oluşturan grubu bir "okul" olarak adlandırmak yerine bir Annales hareketinden söz etmenin daha isabetli olacağını vurgular. Forster (1978: 60), Annales Okulu'nun aslında hiçbir zaman bir okul olmadığını, 'Okul' olarak ele alındığında onların akademik çevrelerden oluşuyor olmasının bunda etkili olduğunu söyler. Ancak kuramsal bir çerçevesinin olması, bu açıdan eserler vermesi, kendi kuramları doğrultusunda öğrenci yetiştirmeleri, bir bakış yaratmaları Annales'i bir okul olarak adlandırmaya yetebilir görünüyor.

Marc Ferro gibi genç tarihçileri yardımına çağırır. Bu genç tarihçiler içinde de Febvre'nin yerini Braudel'den devralan Ladurie, Annales'in son temsilciliğini yapacaktır.¹⁸

Dergi, ekonomik ve toplumsal tarih alanlarında önderlik yapma iddiasıyla yayın hayatına başlar.¹⁹ Tarihte disiplinler arası bir yaklaşımın savunuculuğunu yapan ve ilk sayısını da 15 Ocak 1929 da çıkaran derginin editör kurulu amaca uygun olarak yalnızca tarihçilerden değil bir coğrafyacı, bir sosyolog, bir ekonomist ve bir siyaset bilimcisinden oluşur.²⁰

Dar görüşlü tüm düşünüş biçimlerine karşı çıkarak bu düşünüş biçimlerini tüm sosyal bilimler için bir kılavuz olacak 'geniş bir tarih görüşü', 'yeni bir tarih çeşidi' ile karşı karşıya bırakan bu iki tarihçinin ve ekibinin çalışmaları "yeni tarih" olarak adlandırılan Fransız tarih yazımının önemli ve büyük bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu bağlamda tarihin kapsamını genişletme çabası daha çok Fransa'da etkili oldu. Bu, Bloch ile Febvre'nin başarısıydı. Onlar çıkardıkları derginin daha ilk sayısında meslektaşlarından sadece kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmelerini değil, başta sosyal bilimler olmak üzere diğer disiplinlerden neler öğrenebileceklerinin farkına varmalarını istediler. Annales tarihçileri daha önceki reformcuların istediği gibi disiplinler arası bir yöntem düşüncesini, muazzam bir öbek oluşturan yayınları ile sistemli bir biçimde uygulamaya koydular ve okulun tüm üyeleri tarihin içeriği ile metodolojisini daha kapsamlı ve rafine hale getirme çabalarını sürdürdüler.²¹ Başta kurucular olmak üzere tüm ekip Fransa'da siyaset tarihinin had safhada öne çıkarılmasına itiraz etseler de, yeni uzmanlık alanlarının türemesini istemiyor, tarih biliminin birbirinden kopuk alt disiplinlere bölünmesine bir son vermeyi hedefliyorlardı. Buna göre bir tarihçinin hedefi bir "bütüncül ya da bütünleşmiş tarih" adıyla insan hayatını bütün yönüyle ve çeşitliliğiyle yakalamaktı.²² İlk kez Marksist akademisyenlerin politik ve kültürel üst yapının ekonomik temelini ortaya çıkarmaya çalıştıkları bir sırada ortaya çıkan Annales kurucuları hem üçüncü cumhuriyet tarzı tarihçiliğin hem de Marksistlerin ekonomik determinizminin kendi kafalarındaki tarih yazımı türü açısından çok kısıtlayıcı olduğunu hissediyorlardı. Onlar amaçlarını daha yüce şeylere-insanlık durumuna dair tüm diğer çalışmaları kapsayan ve onlara hâkim olan bir disipline-yönelmişlerdi. Onların, geleneksel tarihten kültür tarihine geçilmesinde büyük payı olan Jacob Burckhardt'a olan hayranlıkları Annales'in daha sonraki evrimini etkilemiştir. W. Dilthey'da kendi *Tin Tarihi* ile daha sonraları Annales'in gelişiminin çok daha ileri bir aşamasında *Tin Tarihi* olarak ortaya çıkacak olan şeyin ana hatlarını geliştirmişti. Ekonomik, sosyal ve kültürel tarihin birleştirilmesine duyulan ihtiyaç artan bir şekilde hissedilmekteydi ve büyüdü "sentez" sözcüğü yeni bayrağa işlenmişti.²³

Bu yeni tarih yazımı, olaylardan oluşan geleneksel, siyaset odaklı bir anlatımı reddederek insan ve insan eylemlerini merkeze alan sorun odaklı analitik bir tarz ile tarihe yaklaşan, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim ve antropoloji gibi birçok yardımcı disiplin ile işbirliği yapan bir tarih anlayışına dayanmaktaydı.²⁴ "Sosyal bilimlerin Annales tarafından öylesine övülen ve seçici bir tarzda adapte edilen büyük birliği -çabalarının dağınıklığının, hevesli amatörlüklerinin ve apaçık anarşilerinin yol açtığı tüm tehlikelerle

¹⁸ P. Burke, 2006, s. 87-89.

¹⁹ a.g.e. s. 53.

²⁰ a.g.e. s. 54.

²¹ John Tosh, **Tarihin Peşinde**, çev. Ö. Arıkan, Tarih Vakfı: İstanbul, 2005, s. 89.

²² a.g.e. s. 102.

²³ Michael Harsgor, **Total History: The Annales School**, Journal of Contemporary History, 1978, Vol. 13, No. 1, s. 2.

²⁴ P. Burke, 2006, s. 24.

birlikte- tarihin nesnesini büyük oranda genişletmiş ve yeni konular, yeni ilişkiler önermiştir. Buna ek olarak kaynakların çok yaratıcı bir kullanımına yol açmıştır.²⁵

“Nicel bir metotla çalışan”, “belirlenimci varsayımları olan”, “siyaset ve olaylar karşısında kayıtsız bir tutum sergileyen”, “yeknesak bir tarih incelemesi ortaya koyan”²⁶ bir grup olarak algılanan Annales Okulu üç döneme ayrılır: 1920-1945 yılları arasında geleneksel, siyasi tarihe ve olaylar tarihine karşı, radikal ve yıkıcı bir hareket olan ilk dönemi 1950 ve 1960’lı yıllarda Fernand Braudel’in egemenliğinde en önemli konumuna ulaşan hatta Braudel’in, “yapı,” (structure) “konjonktür” (conjuncture) gibi kendi özel kavramları ile değişimlerin uzun vadeli “dizisel tarih” (serial history) metotları ile tam bir “okul” sayılabilecek olan ikinci dönem izler. 1968’li yıllar ise grup içinde başlayan parçalanmalara ve program değişikliklerine rağmen Fransa’da büyük bir etki yaratan ve bir “birleşik okul” olarak algılanan bu dönem Annales’in son kuşağını oluşturur.²⁷

Grubu oluşturan asıl üyeler, Lucien Febvre, March Bloch, Fernand Braudel, Georges Duby, Jacques Le Goff ve Emmanuel Le Roy Ladurie’dır. Marksist bir tarih anlayışına olan bağlılıkları nedeniyle gruba biraz uzak düşse de Ernest Labrousse, Pierre Vilar, Maurice Agulhon, Michel Vovelle gibi isimler de bu grup içinde anılan isimlerdir. Yine tarihsel uğraşları nedeniyle Annales ile örtüşen Roland Mousnier ve Michel Foucault da bu gruba yakın isimler olarak belirlenir.

3. Annales Okulu’nun Üç Dönemi Ve Tarih Yazımına İlişkin Temel Yaklaşımları

3.1. Febvre ve Bloch Önderliğinde Birinci Dönem

Okulun kurucuları olan 16. yy. uzmanı L. Febvre ve Ortaçağ uzmanı M. Bloch aynı zamanda bu ilk dönemin temsilcilerini oluşturmaktaydı. Bloch ve Febvre sorun-odaklı ve disiplinlerarası bir düşünme tarzına sahipti ve tarihsel-coğrafya ile ilgileniyorlardı. Her ikisinin de “polemik öfkesinin çoğu”²⁸ geleneksel tarihçilere yönelikti ve yeni bir tarih türünü inşa etme amacıyla siyasal olaylar tarihinin egemenliğine karşı çıkmışlardır. Onlar “gerileksel” ve “karşılaştırmalı” metotları kullanmış, disiplinlerarası işbirliğine ve “uzun süre”li değişim konularına önem vermişlerdir.²⁹ Ancak Febvre coğrafyaya, Bloch ise sosyolojiye daha çok bağlıydı.³⁰ Febvre, insanın belli bir çevrenin dayattığı coğrafi koşullara çeşitli tepkiler verebileceğini vurgular. Ona göre “zorunluluklar değil, olabirlikler vardı” ve o son noktada kolektif bilinci belirleyen fiziksel çevre değil insan olduğunu söyleyerek Blache’den yana tavır alır.³¹ Tarihçiler, önemli kişilikler dışında halk kitlelerini oluşturan insanlara ve onların gündelik deneyimlerine yönelirler ki bu *kollektif zihniyet tarihi* adıyla anılır. Zihniyet tarihi duygusal, içgüdüsel ve örtük olanı, yani insan düşüncesinin, çoğunlukla dolaysız ifade

²⁵ Robert Forster, **Achievements of the Annales School**, The Journal of Economic History, 1978, Vol. 38, No.1, s. 72-73, The Tasks of Economic History.

²⁶ P. Burke, 2006, s. 25.

²⁶ a.g.e. s. 26.

²⁷ a.g.e. s. 24.

²⁸ Daniel Chirot, **Tarihsel Sosyoloji içinde March Bloch’un Toplumsal ve Tarihsel Manzarası**, çev. A. Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 38.

²⁹ P. Burke, 2006, s. 179.

³⁰ a.g.e. s. 44-45.

³¹ a.g.e. s. 43-44.

bulmamış alanlarını ele alır. Bu bağlamda zihniyet tarihine sistemli yaklaşan tarihçiler ile psikologların işbirliği içinde bir “tarihsel psikoloji” geliştirmek isteyen ilk isim Febvre oldu.³² Braudel, Febvre’nin çalışmalarını sürdürdü. O, tarih ve coğrafyayı birleştirerek “insan deneyimini bir bütün” olarak ele almaya çalıştı.³³

Bloch’un *Kralın Dokunuşu (The Royal Touch)* adlı yapıtı onun tarih anlayışını sunması açısından önemlidir. Bu yapıt her şeyden önce bir tarihsel dönem ile kısıtlı değildir. Daha sonra Braudel buna “uzun sürenin tarihi” adını verecektir. Bloch için tarih uzun dönemli bir bakıştır. Yapıt yine Bloch’un ilgi duyduğu “karşılaştırmalı tarih” in bir örneğidir.³⁴ Bloch, “karşılaştırmalı tarih”in en önemli savunucusuydu. Çünkü karşılaştırmalı tarih, başka tarihlere bakma olanağını verdiği için tarihsel araştırmanın tehdidi olan yanlış anlamaları en aza indirmekteydi.³⁵ *Fransız Kırsal Tarihi (French Rural History)* adlı eser de Bloch, “doğrusal tarih” anlayışını terk ederek onun yerine şimdiden ya da yakın geçmişten uzak geçmişe ve tekrar şimdiye doğru gelen bir tarih anlayışını koyar.³⁶ *Kralın Dokunuşu*’nda olduğu gibi bu da uzun bir dönemi (13. yüzyıldan, 18. yüzyıla uzanan bir dönemi) karşılaştırmalı olarak (Fransa ve İngiltere arasındaki benzerlikler ve karşıtlıkları) ele almakta, “kırsal tarih” ve “kırsal kültür” anlayışları “gerileksel metot” kullanılarak tarihçilerden çok farklı bir bakışla geliştirilmekteydi.³⁷ Bloch, yakın tarih hakkındaki bilgimizin daha fazla olmasından dolayı “tarihi geriye doğru okumak” gerektiğini ve bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşmanın daha isabetli olduğunu savunur.³⁸ Bu bağlamda Bloch, tarihçilerin olayların düzenine göre benimsedikleri düzeni ağır bir hata olarak yorumlar. Tarihin gerçek hareketini belirlemek ancak onu “tersten” okumak ile olanaklıdır. Çünkü “her araştırmanın doğal eğilimi, daha iyi veya daha az bilinenden, en karanlığa doğru gitmektir.”³⁹

Bloch’a göre çok açık olmayan bir tarihsel olayın “sırlarına ulaşabilmemize izin verecek olan birkaç nadir belgeyi yorumlayabilmek, soruları doğru sorabilmek, hatta konu hakkında fikir sahibi olabilmek için bir ilk koşulun yerine getirilmiş olması gerekir: bugünkü manzarayı gözlemek ve analiz etmek.” Ancak bu şekilde bütünsel bir bakış sağlanabilir.

Kuşkusuz böyle yapmanın nedeni, bu resmi bir kez dondurduktan sonra, onu geçmiş aşamalarda tedrici olarak ileri veya geri durumlara empoze etmek için değildir. Başka yerlerde olduğu gibi tarihçi burada da bir değişimi yakalamak istemektedir. Fakat ele aldığı filmde yalnızca son kare bozulmamış durumdadır. Diğer karelerin bozuk çizgilerini yeniden inşa etmek için, öncelikle bobini geriye doğru çevirmek gerekmektedir.⁴⁰

Bloch için, “kuşaklar” ve “uygarlıklar” iki tarihsel dönemdir. Kuşaklar, Bloch için, “uygun bir kısa erimli tarihsel çözümleme birimi”⁴¹ iken “uygarlık,” “toplum malzemeye,

³² John Tosh, 2005, s. 97-98.

³³ P. Burke, 1994, s. 16.

³⁴ P. Burke, 2006, s. 48, 50.

³⁵ D. Chirot, 1999, s. 35.

³⁶ a.g.e. s. 31.

³⁷ P. Burke, 2006, s. 56.

³⁸ a.g.e. s. 57.

³⁹ March Bloch, *Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği*, çev. M. A. Kılıçbay, Gece Yayınları: Ankara, 1994, s. 34.

⁴⁰ a.g.e. s. 35.

⁴¹ D. Chirot, 1999, s. 29.

sonraki kuşakların yaşadığı değişime oranla çok yavaş değişen toplumun psikolojik ve yapısal bileşenlerine işaret ediyordu.” Bu bağlamda en sentezci ve genelleştirici çalışması olan ve bir uygarlığın tarihini anlatan *Feodal Toplum (Feudal Society)* ise tarihsel-sosyolojik, tarihsel-psikolojik yaklaşımın bir örneğidir.⁴² Tarihsel ve kültürel ortamında bir uygarlığı anlatan bu eserde⁴³ Bloch, toplumsal yaşam üzerindeki önemli etkilerin çeşitliliğini vurguluyor ancak maddi faktörlerin manevi faktörlere önceliğini dayatmıyordu. Öncelikle “incelemekte olduğu uygarlığın özsel özelliklerini saptadıktan sonra sınıfsal yapıları, çatışmaları ve siyasal değişimi çözümlenmeye”⁴⁴ çalışıyordu. İncelenen uygarlığı verecek olan özelliklerin -bu özellikler ele alınan toplumun hem sınırlarının hem de var olduğu dönemin işaretleridir- toplanması Bloch’çu bir analizin temel karakterini oluştururken “bir kıta ölçeğinde incelediği geniş bir dönem” de onun gerçek tarihsel nesnesini⁴⁵ meydana getirir. Bloch’çu bir tarihsel çözümleme, “resmi belgeler, yer adları, tarla şekilleri, adetler, kolektif psikolojik tutumlar, paralar, ticaret kayıtları, mimari stiller” gibi toplumsal yaşamın birçok parçasından oluşur.⁴⁶

Tarihin amacı ve metodu konusundaki düşüncelerini kaleme aldığı *Tarihçilik Mesleği (The Historian’s Craft)* adlı yapıt ise Bloch’un “her tarihsel fenomenin daha önceki bir zaman kesiti çerçevesinde değil, kendi dönemi çerçevesinde açıklanması gerektiğini savunduğu” yapıttır.⁴⁷ Onun için “bir tarihsel olgu asla momentinin dışında tam anlamıyla açıklanamaz.”⁴⁸

Tarihi, zaman içindeki insan bilimi⁴⁹ olarak tanımlayan Bloch’a göre geçmişin bilgisi zorunlu olarak “dolaylı” olacaktır. Çünkü tarihçi ele aldığı olayları mutlak olarak kendi gözleyebilme olanağına sahip değildir.⁵⁰ “Hangisi olursa olsun, zaman içindeki insanlığa dair her bilginin hareket ve uygulama noktası, özünün büyük bir bölümünü başkalarının tanıklığına dayandıracaktır. Bugünü araştıran da, bu noktada geçmişin tarihçisinden çok daha iyi bir konumda değildir”⁵¹ Bloch için, sadece değişimin bilimi olan tarihin hedefi bu değişimin nasıl gerçekleştiğini göstermektir. Onun için tarih, ne geleceğe rehber kılınmalı ne de efsaneleştirilmelidir. Tarih, sadece geçmişteki ya da şimdideki bir toplumsal durumu anlaşılır kılmak için yapılmalıdır.⁵²

Bloch, yeni tarih yazım anlayışına uygun olarak en çok sosyolojiden faydalanır. Eserlerinde Durkheim’cı ifade tarzlarına sıkça rastlanmaktadır. Ancak onun gibi geniş bir toplum teorisi geliştirmez. Çünkü “Durkheimci bir teori Bloch’a, bir halkın kolektif bilincinin, kitle ideolojisini incelemeyen anlaşılabilen derinlere kök salmış bir görüngü olduğunu anlatmaktan ve geçmişle ilgili kanıt aramasına yardım eden bir araç” olmaktan öteye gitmez. Örnek olarak “Emmanuel le Roy Ladurie’nin *Montaillou*, bir tek zamanda küçük bir yerin tamamını resmetme girişimi ile neredeyse anti-teoriktir”⁵³

⁴² P. Burke, 2006, s. 58.

⁴³ D. Chirot, 1999, s. 24-25.

⁴⁴ a.g.e. 1999, s. 26.

⁴⁵ a.g.e. 1999, s. 29.

⁴⁶ a.g.e. 1999, s. 30.

⁴⁷ P. Burke, 2006, s. 63.

⁴⁸ Marc Bloch, 1994, s. 26.

⁴⁹ a.g.e. s. 35.

⁵⁰ a.g.e. s. 37.

⁵¹ a.g.e. s. 39.

⁵² D. Chirot, 1999, s. 44.

⁵³ a.g.e. s. 39-40, 41,42.

3.2. Braudel Önderliğinde İkinci Dönem

Braudel, *Uygurlukların Grameri* adlı kitabının girişinde kendi tarih programının akademik niteliğini verir. Buna göre bu “yeni tarih programı” bir interdisiplin gibi çalışacaktır; “coğrafya, nüfus bilim, iktisat, sosyoloji, antropoloji, psikoloji” gibi birbirlerine yakın sosyal bilimler aracılığıyla tarih ve bugünkü dünya açıklanır kılınacaktır.⁵⁴ Böyle uygulandığında da tarih “şimdiki zamanın bilimi”ne⁵⁵ dönüşecektir.

“Şimdiyi açıklamak” sadece bir “iddia olarak kalmaktadır.” “Öncelikle, yaşamakta olduğumuz günler, onları hemen önceleyen günler tarafından kısmen açıklanmaktadır.” Tarih bu geriye dönüşlerde söz sahibidir. Hiçbir tarihi olay tekil bir nitelikte var değildir. Her olayın tekliği ardışık ve iç içe gelişen bir dizi başat olayların etkileşimi sonunda ortaya çıkmaktadır. “Aslında şimdiki zaman, çok daha eski deneylerin, farklı derecelerdeki uzantısı olmaktadır. Şimdiki zaman geçmiş yüzyıllardan, hatta ‘insanlığın günümüze kadar yaşadığı tarihsel evrim’ in tümünden beslenmektedir.”⁵⁶ Öyleyse tarihsel zaman gibi olaylarda bir bütünsellik içerisinde gerçeklik kazanabilmektedir. Tekil bir olayın anlaşılması ve açıklanabilmesi ancak tekilinin bütün içindeki konumunun görünmesi ile olanaklıdır. Böylece Braudel’ in tarih programı olayları uzun süreli kesintisiz bütünlükler olarak ele almaktadır. Bu nedenle Braudel, tarihi, zamana, topluma ya da coğrafyaya hapsetmez. “Böylece, yakın bir geçmişle, az veya çok uzak bir geçmiş, şimdiki zamanın çoğulluğu içinde birbirlerine karışmaktadır; yakın bir tarih, bize doğru hızlı adımlarla koşarken, uzak bir tarih, bize yavaş adımlarla eşlik etmektedir.”⁵⁷ Anlaşılır bir tarih için “uzun süre tarihi üzerinde düşünme” gerekmektedir.⁵⁸ “*Bugünün dünyası, oluş halinde bir dünyadır*”⁵⁹ Öyleyse Braudel, tarihin olaylarının kopuşuzluğunu vurgulayarak, tarihi bir türden “şimdiki zamanın bilimi”ne⁶⁰ dönüştürmektedir. “Braudel’ in merkezi fikri, tarihsel değişimlerin farklı hızlarda olduğudur.” Üç hız bölümlenmesi yapar. Birincisi “jeo-tarih”in zamanıdır; yani insanlarla çevrelerin ilişkisi üstüne “geçtiği fark bile edilmeyen tarih. Bir sürekli yineleme, döngülerin tekrar tekrar gelmesi tarihi.” İkincisi, “yavaş, ama fark edilir ritimleri” olan “ekonomik sistemlerin, devletlerin, toplumların ve uygarlıkların” zamanıdır. Üçüncüsü, geleneksel anlatı tarihlerine konu olan, olayların ve bireylerin hızlı hareket eden zamanı ki, Braudel bunu yüzeysel ve ancak gerisindeki güçleri açığa vurması bakımından ilgi çekici bulur.⁶¹ Ancak onun için tarihsel zamanlar birbiri içine geçen diyalektik bir bağ içinde bir bütün oluşturur. “Olayların hızlı akan zamanı, dönemlerin uzayan zamanı, uygarlıkların ağır aksak, tembel zamanı”nın diyalektik birliği tarihin zamansal bütünlüğünü oluşturur.⁶² Braudel, tarihsel zamanı, coğrafi zaman, toplumsal zaman ve bireysel zamana ayırır ve “uzun süre” terimiyle bilinen zamana vurgu yapar.⁶³ Her ne kadar tikel bir olayın birkaç yüzyılı içine alacak şekilde incelenmesi anlamına gelen “uzun süre/dönem” anlayışı Braudel’den önce hem ekonomik tarihte hem de sanat ve edebiyat tarihinde egemen olmuşsa da uzun süre incelemesini çevre, ekonomi, toplum, siyaset, kültür ve olaylar

⁵⁴ Fernand Braudel, *Uygurlukların Grameri*, çev. M.A. Kılıçbay, Gece Yayınları: Ankara, 2001, s. 23.

⁵⁵ a.g.e. s. 27.

⁵⁶ a.g.e. s. 24.

⁵⁷ a.g.e. s. 25.

⁵⁸ a.g.e. s. 25.

⁵⁹ a.g.e. s. 26.

⁶⁰ a.g.e. s. 27.

⁶¹ P. Burke, 1994, s. 149.

⁶² F. Braudel, 2001, s. 27-28.

⁶³ P. Burke, 2006, s. 85.

arasındaki karmaşık etkileşimle birleştirmek Braudel'in kişisel başarısıdır.⁶⁴ Tarihi açıklama modelini⁶⁵ farklı disiplinlerden hareketle geliştirmek toplumun, bu nedenle de tarihin karmaşık olgular alanı olmasındandır.

Braudel, *Uygarlıkların Grameri* adlı çalışmasında bir uygarlık kavramının tarih de dâhil birçok sosyal bilim aracılığıyla ele alınıp tanımlanabileceğini tartışır. Kavrama bu türden bütüncül bir bakış bir uygarlık tarihi yazmanın da olanağını verir. Bu bağlamda o uygarlık problemini, coğrafi bir mekân, toplum, ekonomi, ortak zihniyet problemi olarak ele almaktadır.⁶⁶ Braudel'e göre hiçbir uygarlık geçmiş yaşam deneyimlerinden kopartılarak anlaşılabilir. Bu nedenle "bir uygarlık, her zaman bir geçmiş, yaşayan belli bir geçmiştir." Bu bağlamda "bir uygarlığın tarihi, eski koordinatları içinde bugün hala geçerli kalanların araştırılmasıdır"⁶⁷ Bu, Braudel'in "uzun zaman aralığı" dediği terimin içeriğidir. Onun kuramsal bakışında özel bir terim olan "*the longue duree*" dönemin bir düşüncesine dönüşür. Bu düşünce Braudel'in *Akdeniz*'inin, temel kavramıdır. Bu kitap, *Annales*'in "paradigması" olur. "Braudel'in Akdeniz'inde ilk defa yüzen okuyucu yalnızca yeni bir tür jeo tarih keşfetmekle kalmaz aynı zamanda ağıdalı bir dilin denizinde de yüzer"⁶⁸ Braudel, bu yapıtında tarihsel dönemleri benzer üç kavramla anlatır: "Structure" (yapı), "conjoncture" (konjektür), "event" (olay). Braudel bu temel kavramları coğrafik gerçeklikle karşılar: "deniz derinliği" (the sea depths), "gel-git" (the tides), "yüzey dalgaları" (the surfaca waves)⁶⁹ Braudel bu metaforlar ile bir yandan tarihi kavramsallaştırır, diğer yandan da tarihi kendi kuramına uygun olarak coğrafik atmosferin içine yerleştirir. Onun için tarihin yapısal niteliği salt insan eylemlerinden oluşmaz; bunu olanaklı kılan coğrafik düzeni de bu tarihsel yapının malzemesine dönüştürür.⁷⁰ Evre ve toplumsal yaşam bağı sosyolojik tarihin bir olgusudur.

Braudel'e göre her uygarlık bir takım kültürel konjonktürlere yani kendi ritimlerine sahiptir. Bu konjonktürler çoğu zaman arka arkaya gelir ve birbirleri ile şiddetli bir zıtlıkta içinde olur. Böylelikle uygarlık kendini "inişli çıkışlı bir tarih" olarak sunar.⁷¹ Olaylar ile "yapı" arasındaki ilişkiyi her türlü tarihsel süreci anlamada öne çıkartan en önemli isim hiç kuşkusuz Braudel olmuştur.⁷² Braudel'e göre *yapılar*, "eski"dirler, "uzun süreli"dirler ve her zaman "ayırıcı" ve "özgün" çizgidirler. Yapılar, uygarlıklara "kendilerine özgü çevrelerini", "varlıklarını" verirler. Uygarlıklar da bu yapıları "vazgeçilmez bir değer sayarak değiştirmezler." Yapılar, "kısa sürede *değişmesi* zor, bir *uzun süre* gerçeğidir"⁷³ Braudel'e göre, "tarihsel bir süreklilik olarak uygarlık", "uzun tarihlerin en uzunudur"⁷⁴ Tarihin 'uzun zaman aralığı' ile anlatılan uygarlığın dönemidir. Uygarlığın döneminin zamansal niteliği, tarihi olayın zamansal niteliğini içine alır ve onu aşar. Diğer bir açıdan olayların zamansal birliğini olanaklı kılan uygarlığın bu uzun zamansal aralığıdır. Uzun zaman aralıkları tarihin

⁶⁴ a.g.e. s. 85-86.

⁶⁵ Forster'e göre (1978: 61), *Annales* tarihçileri "açıklama" hakkında özel bir görüşe sahipti. Onlar birçok Anglo-Sakson ekonomi tarihçilerinin kurak açıklama tarzını terk edeceklerdir.

⁶⁶ F. Braudel, 2001, s. 39-55.

⁶⁷ a.g.e. s. 57.

⁶⁸ Michael Harsgor, 1978, s. 4.

⁶⁹ R. Forster, 1978, s. 63.

⁷⁰ Burke'ye göre (1994: 148), Braudel'in kitabı "ne II. Felipe'yle ilgiliydi ne de hatta Akdeniz'le; bu, toplumsal değişimle ya da kendi dediği gibi, zamanın niteliğiyle ilgiliydi. Yazarın olayları önemsiz saymasına karşın, Paul Ricoeur'un Braudel'in kitabını 'anlatı' diye betimlemesi belki de bu sebeptendir."

⁷¹ F. Braudel, 2001, s. 58-59.

⁷² J. Tosh, 2005, s. 116.

⁷³ F. Braudel, 2001, s. 61-62.

⁷⁴ a.g.es. s. 67.

bütünlüğünü olanaklı kılan kavramsal çerçevedir. Ancak bu çerçeve insan olaylarının teklifiğini dikkate almadığı için eleştirilmiştir.⁷⁵

Braudel'in tarihi, her hareketin yavaş olduğu ve geniş zaman mekânlarına yayılan yani yüzyıllık olayları ele alan bir tarihtir. Onun için olaylar ve insanlar asli bir önem taşımazlar. Olaylar tarihi ise yüzeyseldir. Bu nedenle o, olayları "yüzey çalkantıları" olarak betimler.⁷⁶ Braudel'in amacı coğrafi özelliklerin de tarihin birer parçası olduğunu, olaylar tarihinin ve genel eğilimlerin bu özellikler olmadan anlaşılamayacağını göstermektir.⁷⁷ Onun amacı gündelik hayatı tarihselleştirmektir.⁷⁸ Febvre'den farklı olarak Braudel, Febvre'nin iradeciliğinin (voluntarism) tam karşıtı olan belirlenimcilik (determinism) ile ilgilidir. Ve yine ondan farklı olarak yapıların insan eylemini hem sınırlandırdığı hem de olanaklı kıldığı kanısında değildir.⁷⁹ Ama yine de insan eylemlerinin teklifiğini açıklayabilmenin olanağının uzun zaman aralığının içeriği tarafından belirlendiği düşüncesi köklü bir şekilde sarsılmış benzemiyor.

Braudel'e göre geleneksel bir tarihçinin zamanı doğrusal bir şekilde kavradığını ancak yapılması gerekenin tek doğrultulu zaman anlayışı yerine "toplumsal zamanın çoğunluğunu" geçirmek olduğunu bildirir. "Bu kavram tarihin farklı düzlemler veya kademeler üzerinden aktığı kabulüne dayanır ve söz konusu düzlemler, pratik amaçlarla üç gruba toplanabilir: Uzun dönem (maddi hayatı, zihinsel durumları ve doğal ortamı), orta dönem (toplumsal, ekonomik ve siyasi örgütlenmelerin ömrünü) ve kısa dönem (bireyin ömrünü öne çıkarır). Ancak Braudel'in kendisi de bu farklı düzeyleri tarihsel zamanda tek bir an içinde nasıl aktarılacağı, bunlar arasındaki etkileşimin, değişik düzeylerdeki anlatı, betimleme ve çözümlemeyi bütünleştiren tutarlı bir yorum halinde nasıl açıklayacağını bir sorun olarak taşımaktadır.⁸⁰ *Akdeniz ve Dünyası* adlı kitabında Braudel, bu devasa konunun her boyutunu şaşırtıcı denecek kadar canlı ayrıntılarla ele almıştır: Bölgenin fiziki ve beşeri coğrafyası, ekonomik ve sosyal hayatı, siyasi yapıları ve II. Felipe ile rakiplerinin Akdeniz politikaları. Kitap, muhtemelen *Annales Okulu*'nun en büyük başarısıdır, ama yine de "bütüncül tarih"e tümüyle ulaşamamıştır, farklı yaklaşımlar birbirleriyle bütünleşmiş değildir: Kitabın üçüncü ve son bölümünü oluşturan siyasal anlatı, ilk iki bölümdeki coğrafi ve ekonomik panoramadan büyük ölçüde kopuktur"⁸¹ Bu nedenle Braudel'in deneyimi, "bütüncül tarih" idealinin gerçekleştirilemeyeceğini düşündürür. Bu ideal tek bir ülke içinde uygulanabilir değildir. O zaman "bütüncül tarih" uygulamada *yerel tarih* haline gelmektedir.⁸² İşte bu yeni problem ve tartışma alanı *Annales* tarihçilerini "bütünsel tarih"çilik ve "yerel tarih"çilik probleminde farklı tartışmalara yöneltti. Le Roy Ladurie, *Annales*'in bu alanda önemli bir ismidir.

⁷⁵ Okula ilişkin eleştiriler bu bütüncül bakışlarından hareketle yapılmıştır. "Trevor Roper, onların yapmayı gerektirmeye çalıştığı Büyük Tarih türünün zaman zaman insani güçlerin ötesinde görüldüğü eleştirisinde bulunur. Bir diğer eleştirisi de *Annales* ekolünün politik tarihe duyduğu "antipati"dir. Yani insanın insana hükmetmesidir" Ayrıca en büyük eleştirilerin birisi de "politik tarihin yoksunluğu" konusundadır (Harsgor, 1978: 8-9). Oysa Hobsbawm'a göre (1999: 289), *Annales*çiler, ne ekonomik indirgemecidirler ne de insanları ve olayları uzun dönemli yapının ve konjonktür'ün dışında tutan bir grup değildir. Onlar kültüre olan ilgilerini hiçbir zaman kaybetmemiş ve "üstyapı"yı da her zaman ve tamamen "temel" e bağımlı görmemişlerdir.

⁷⁶ P. Burke, 2006, s. 74.

⁷⁷ a.g.e. s. 77.

⁷⁸ a.g.e. s. 92.

⁷⁹ a.g.e. s. 82-83.

⁸⁰ J. Tosh, 2005, s. 116.

⁸¹ a.g.e. s. 102.

⁸² a.g.e. s. 102.

3.3. Yeni Üyeleriyle Üçüncü Dönem

Bu dönem birinci ve ikinci dönemde olduğu gibi herhangi bir kişinin egemenliğinden söz etmeyi güçleştirmektedir. Çünkü bu dönem bazı yorumculara göre düşünsel parçalanmışlıkların yaşandığı, çocukluk, rüyalar ve bedene geri giderek tarihin sınırlarının genişletildiği, siyasal ve olaylar tarihinin yeniden canlandırılarak okulun başlangıç programının zayıflatıldığı bir dönem olmuştur.⁸³ Ancak yine de bu dönem çalışmalarda okulun genel kuramsal tutumundan koptuğu varsayılmaz. E. Le Roy Laudurie için hala "tarih, geçmişe yönelmiş olan bütün sosyal bilimlerin sentezidir."⁸⁴ Ancak yine de Annales'in bakışıyla tarihe bakan bir okur politika, anayasal yapı, savaşlar, diplomasi, beden siyaseti, hâkim gruplar ve sosyal hiyerarşiler hakkında bir şeyleri öğrenmesi konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadır. Çünkü tarih, ekonomi, sosyoloji ve uygarlıklar denizinde kaybolmuştur. Genç Annales çevresi bu sıkıntının farkındadır.⁸⁵

3.4. Tarih Yazımına İlişkin Temel Yaklaşımları

Tarihçinin tarih yazımına ilişkin sorunu, tarihin nesnesine ilişkin açıklama sorunundan daha fazla bir şey olduğu Hegel'in tarih felsefesi eleştirilerinden beri gündemdedir. Bu nedenle Fransız tarih yazımı salt bir tarihin açıklama modeli değil, ondan daha fazla bir tarih felsefesi sorunudur. Tarihin bir olayı ile tarihin tını –uzun dönem aralıkları- arasında bağı görmeye çalışmak, bunun için de farklı disiplinlerin dilini kullanmak bu yeni tarih felsefesinin uygulamaya dönük temel niteliğini oluşturmaktadır. Disiplinler arası sınırları kaldırarak ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel tarihi bir "total" tarih halinde bütünleştirmeyi istemek tüm Annales Okulu üyelerinin ortak noktasıdır.⁸⁶ Bu bağlamda özellikle Febvre, Bloch ve Braudel hızla yaygınlaşan ve canlılığını uzun süre koruyan bir hareketin önderleriydi ve önemleri bu ortak amaçlarını gerçekleştirmedeki isteklerinde yatmaktaydı. Annales tarihçileri coğrafi açıdan Fransa'ya, kronolojik açıdan da "erken modern dönem" olarak adlandırılan 1600-1789 yılları arasındaki tek bir döneme Fransa'nın "eski rejim" dönemine yoğunlaşırlar. "Fransızların tarihsel enerjilerinin yoğunlaşmasının, bu tarihsel aşamanın, (16. ve 17. yüzyıllar) en ciddi yoğunlaşmış ifadesini *Annales*'de ve onun aracılığıyla bulduğundan kesinlikle kuşku duyulamaz."⁸⁷

Braudel'in total tarihi hakkındaki rezervler ne olursa olsun 1957'den bu yana onun editörlüğü ve yönetimi altında Annales Okulu bir dizi yardımcı tarihsel disiplini mükemmelleştirmiştir.⁸⁸ Bunlar arasında en öne çıkanları da insani coğrafya ve tarihsel demografidir.⁸⁹ Bir bölgenin ya da topluluğun ekolojik incelenmesinin ustası M. Bloch, iklimin sistematik incelenmesinin ustası E.L.R. Laudire'dir. Fakat Annales'in asıl atılım yaptığı alan demografidir. Demografik tarih, esas olarak modern çağ başlarına ilgi gösteren Annales Okulu

⁸³ Bu arada ilginç bir belirleme de, Annales'in farklı problemlere yönelmesi ve bu yeni gelişmeleri takip eden üyeleri anlatılırken çalışmalarda 'kadın araştırmacılar'ının (Burke, 2006: 119) varlığının altının çizilmesidir.

⁸⁴ M. Harsgor, 1978, s. 2.

⁸⁵ a.g.e. s. 10.

⁸⁶ P. Burke, 2006, s. 86.

⁸⁷ Hobsbawn, Eric, *Tarih Üzerine*, çev. O. Akınhay, Bilim ve Sanat: Ankara, 1999, s. 277.

⁸⁸ R. Forster, 1978, s. 64.

⁸⁹ "Uzlaşım olmanın tarihinin büyüyen cazibesi" tarafından nüfuz edilen bir atmosferde gelişen özerk bir disiplin olan tarihsel demografi Annales'in uzmanlık alanlarından biri olmuştur. P. Goubert'in kilise kayıtlarının araştırılmasına ilişkin yaptığı Annales yönteminin dinsel tarih gibi ya da geçmişteki cinsel davranış gibi konuları başarılı bir şekilde ele alabileceğini gösterdi" (Harsgor, 1978: 4).

tarihçilerinin, bütüncül tarih⁹⁰ anlayışının çatısını oluşturur.⁹¹ Bu, alanında en önemli temsilcileri olan L. Henry ve P. Goubert istatistiklerin ötesine geçerek kırsal aileyi yeniden inşa ettiler. Burada araştırmanın merkezileştirilmesi onların çok işine yaradı çünkü Paris'teki demografik takım önceden düzenlenmiş seçme tekniği aracılığıyla verinin bölge bölge, köy köy bir araya getirilmesi için standart işleyen bir prosedür oluşturdu.⁹² Burke, (2006: 106-107) demografik tarihin, 1940'lı yıllarda Louis Henri'nin çağdaş nüfus incelemelerinden uzaklaşarak geçmişteki nüfus hareketlerini incelemeye geçmesiyle ve 1950'li yıllar dünya nüfusunda ki patlama nedeniyle demografların ve tarihçilerin birlikte çalışmalarının bir sonucu olarak geliştiğini ve toplumsal tarihe bağlandığını vurgular.⁹³ Eğer Annales Okulu'nun demografiye olan ilgisi Fransa'nın İkinci Dünya savaşıdan önceki nüfus problemlerine bir şeyler borçlu ise bu ekolün ekonomiye olan ilgisi 1930'ların dünya bunalımına çok daha fazla şey borçludur.⁹⁴ Bu nedenle Hobsbawm, Annales ekolünün "kendisini asıl olarak iktisadi tarih ya da iktisadi ve toplumsal tarih vasıtasıyla" gösterdiğini⁹⁵ söyler.

1950 ve 1970'li yıllar Braudel'inde kullandığı nicel metotların kullanıldığı böylelikle de nicel tarih anlayışının yükselmeye başladığı yıllardı. Marksizm ve istatistik, Annales Okulu'na genç bir tarihçi olan Ernest Labrousse ile girer. Daha sonraları Annales Okulu'nun "konjonktür" diyecekleri şeye öncülük eden çalışmalar yayınlı.⁹⁶ Pierre Chaunu da yazdığı *Seville and the Atlantic* ile Annales Okulu için önemli olan yapı ve konjonktür terimlerini yürürlüğe koyar.⁹⁷ Bu anıtsal tezde Chaunu, "bütüncül tarih yazımına giden yolda önemli bir kilometre taşı" olmuştur. "Bununla anlatılmak istenen şey birini bir diğerleri ile karşılaştırmak için tüm medeniyetlerin tartılmasıdır."⁹⁸ Annales'in ikinci ve üçüncü kuşağı tarafından onların tarih anlayışına uygun olarak yapılan bölgesel incelemeler Braudelci yapıları, Labrousseçu konjonktürü ve yeni tarihsel demografiyi birleştiren çalışmalardı. Bu incelemeler uzun zaman dizileri halinde düzenlenmeye elverişli türden oldukça homojen veriler sağlayan kaynaklara dayandığından bu yaklaşıma "dizisel tarih" adı verilir.⁹⁹

"Dizisel tarih" ya da "serializm" olarak adlandırılan "demografik ve ekonomik süreçlerdeki uzun süreli eğilimlerin eleştirel incelenmesi" her Annales tarihçisinin varmak istediği bilimsel titizliğin sonucuydu. "Tarihsel araştırma nadiren tutarlı istatistikler

⁹⁰ "Bütüncül tarih" Pierre Villar'ın "insanlığın geçmişine bakmanın ve onu anlamının" "yeni biçimi" dediği şeydir. Toplumun gelişimini belirleyen bütün verilerin evrensel bir bileşimi olmayan bu tarih daha çok somut bir alanı başka alanların verileri ile araştırmaya dayanır. Çünkü bir toplum sadece siyasal tutumu, ekonomik etkinliği ve kültürel araçlarına göre anlaşılabilir ve değerlendirilemez. Bu nedenle bu yönlerin her birini tek başına ele alan geleneksel tarihe bel bağlanamaz. Geleneksel tarih "insan toplumunun niçin ve nasıl geliştiğini anlamamıza yardım edemezler" (Carr, Fontana, 1992: 45-47).

⁹¹ J. Tosh, 2005, s. 173.

⁹² R. Forster, 1978, s. 65.

⁹³ Annales Okulu içinde antropolojiye dönüş diğer Annalesçilerin nicelikselleştirmeye duyulan ilgiyi gölgelemedi. "François Furet, sosyal tarihin yalnızca niceliksel olduğu konusunda ısrar ederken tüm sosyal tarihin sayılara indirgenebileceğini kast etmemektedir. O da Chonunu gibi "serial historia" analizini tutmaktadır. (Örneğin evlilik belgelerinin incelendiği noterlik kayıtları bu türden belgeli tarihtir; ama niceliksel tarih değildir)" "Tilly, Annalistlerin "quantification" nicelikselleştirme" analitik olarak değil betimleyici bir tarzda kullandıkları sonucuna varır. Hatta çok yoğun olarak rakamlar kullandıkları yerlerde bile -ki Annales ekolü grafiklerle, tablolarla ve listelerle doludur- istatistiksel çıkarımlara başvurmazlar." (Forster, 1978: 69-70)

⁹⁴ R. Forster, 1978, s. 66.

⁹⁵ E. Hobsbawm, 1999, s. 275.

⁹⁶ P. Burke, 2006, s. 103.

⁹⁷ a.g.e. s. 105.

⁹⁸ M. Harsgor, 1978, s. 5.

⁹⁹ P. Burke, 2006, s. 109-110.

sağlayabildiği için araştırmacı tahminler ve çıkarımlarla ilerlemek zorundadır. Bu sıklıkla çok ince bir buz tabakası üzerinde kaymak anlamına gelir” çünkü “tarih matematiğin bir branşı değildir!” Bunun en önemli nedeni endüstri öncesi dönemin istatistiksel bilgilerden yoksun olmasından dolayı “onlar arşiv bilgisine kronolojik fiyat listelerine ya da demografik malzemeye dayanmak zorundaydılar.”¹⁰⁰ Böylesi bir model, bazı Annales görüşlerine göre, hem döngüsel değişimin salınımlı varyasyonlarını hem de yapısal değişimin mutasyonel varyasyonlarını bütünleştirmelidir.¹⁰¹

Toplumsal yapı ve insan eylemleri arasındaki çatışma Annales Okulu’nu her zaman ikiye böldü. Bloch ve Febvre toplumsal ve ekonomik tarihe duydukları ilgiyi toplumsal ve ekonomik güçlerin belirleyici güç olduğunu bildiren Marksist anlayış ile hiçbir zaman birleştirmediler. Febvre aşırı, Bloch ise ılımlı bir iradeci idi. Bireylere ve olaylara yeterince önem vermeyen tarih anlayışlarının nedeni de budur.¹⁰² Annalesçiler, yeni bir tarihsel metot geliştirmekten çok tarihin açıklama metodu olarak yeni öğeleri kullanarak varolan açıklamaların ötesine geçmeyi hedeflediler. Onların başlıca yeniliği, “coğrafi kanıt” kullanmalarıydı.¹⁰³ Annales Okulu için coğrafya bir şeye ilişkin fiziksel bir veriden daha fazla bir şeydi. “Bir yerin fiziksel bağlamı, insanın toplumsal örgütlenmesi ve bu ikisinin birbirlerini değiştirme şekilleri arasındaki etkileşim” Annales Okulu’nun temeli oldu. Braudel, “insan ekolojisini tarihte “uzun erim” nosyonunun anahtarı, dolayısıyla toplumsal yaşamda ki birçok şeyin bir açıklaması haline getirdi.”¹⁰⁴ Burke, (2006: 184) Braudel’de coğrafi, Labrousse’de ekonomik belirlenimciliğin ağır basarken üçüncü kuşağın tüm ilgisini kültüre, sosyal antropolojiye ve siyasete kaydırıldığını¹⁰⁵ belirtir. Annales Okulu’nun teorik yöneliminin temel karakteristiği, tekil bir örgütleyici ilkeyi reddetmesidir.¹⁰⁶ Okul üyeleri için her bir tekil ilke bir uygarlığın şekillenmesi ve değişmesine katkıda bulunduğu için tekil ilkelerin anlaşılması için uygarlığın görülmesi gerekmektedir. Tarihin bu “yeni” açıklama modeli, tarihçiyi diyalektik bir kavrayışa zorlamaktadır. Buna göre uzun aralıklı zaman aracılığı ile tekil zamanı ya da uygarlık aracılığı ile uygarlığın kapsamındaki tekil olayı kavramak zorundadır; çünkü tekil olaylar bu uygarlığın uzun zaman aralığı içindeki malzemesidir. Bu diyalektik okulun geleneksel üç ilgi alanı olan ekonomi, toplum ve uygarlığın karşılıklı etkileşiminin araştırılması olarak anlaşılmalıdır.

¹⁰⁰ “Bu Annales araştırmacıların kendi çalışma alanlarıdır. Kuşkusuz izleyecekleri örnekleri vardı, F. Simiand’ın fiyat araştırmaları ve H. Hauser’in ücret tarihi gibi. Bu yüzden T. Stonch, yenilenmiş bir serial tarihin yolunu açan E. Labrousse, J. Meuvret, F. Spooner’ın hayranlık uyandıran sistematik analizlerinden büyülenmiştir. Ücretler, eğer yüzyıllarca geriye kadar izlenebilirse, tarihsel ekonomik analizde “uzun dönem” modelini inşa etmekte önemli bir rol oynar” (Harsgor, 1978:3)

¹⁰¹ M. Harsgor, 1978, s. 3.

¹⁰² P. Burke, 2006, s. 180, 182.

¹⁰³ D. Chirot, 1999, s. 32.

¹⁰⁴ a.g.e. 1999, s. 33.

¹⁰⁵ “Örneğin son 30 yıl boyunca Annales ekolünün kırsal tarih hakkındaki makalelerini ele alalım: Bunları okuyan bir kimse “tarımsal bireysellik” ve “komünal haklar” arasındaki, senyör ve köy arasındaki, kent ve kır arasındaki gerilime, kısacası genel olarak sosyal çatışmaya duyulan erken tarihli bir ilgin farkına varabilir. (...) 1970’lerden bu yana antropolojik yaklaşım hakimdir. Burada dile ve popüler kültüre, niteliksel kaynakların kullanımına yönelik bir ilgi söz konusudur” (Forster, 1978: 69-70). “Annales ekolünün sosyolojisi işlevselci görünmektedir. Antropolojisi ise sembolik antropolojiden ya da yorumlayıcı etnografiden çok kültürel materyalizme ve betimleyici etnografiye daha yakın görünmektedir” (Forster, 1978: 72).

¹⁰⁶ D. Chirot, 1999, s. 41.

II. Bölüm: Tarih ve Anlatı

1. Ricoeur'ün 'Anlatının Kaybı' Bağlamında Annales Okulu'nu Eleştirisi

Tarih yazıcılığı, tarihin, dilin olanaklı grameri aracılığı ile şimdide yeniden inşa edilmesidir. Tarih, yazı dilinin olanakları içinde kurgulandığına göre, ne türden bir yazım, tarihin nesnel yorumunu olanaklı kılabılır? Tarih yazıcılığının belirgin edebi biçimlerini “betimleme, anlatı ve çözümleme” gibi üç temel teknik oluşturmaktadır; tek bir biçim olanaklı görünmemektedir. Bu “bütün tarih yazıcılığının ardındaki amaçların (...) ve tarih araştırmalarının temelinde yatan geçmişi *yeniden yaratma* arzusu ile onu *yorumlama* ihtiyacı arasındaki gerilimin sonucudur. İşte (...) anlatı ve betimleme bu gerilimi oluşturan unsurlardan birincisine, çözümleme ikincisine cevap verir.”¹⁰⁷ Tarihin yaptığı açıklamalar doğa bilimsel türden açıklamalar olmadığı için bunun bir anlatma (narratio) olabileceği kabulü yaygındır. Tarihin önermesinin “anlatıcı öge” olduğu Danto'nun bir katkısıdır. “Anlatıcı (narrative) önerme, zaman içinde birbirlerini izleyen iki olayı birbirine bağlayan önerme türüdür. Ancak bu iki olaydan sonuncusu birinciden çıkarılamaz; çünkü bunlar ne nedensel ne de istatistiksel yasalara göre “açıklanabilir” olaylardır. Olaylar birbirine anlatıcı tarzdan bağlandığından o bir teori de olamaz. O halde anlatıcı tarih olguları bir sistem içinde, işlevsel yoldan hiçbir şekilde ele alamaz.” Bu bağlamda Danto, tarihi, “olup bitenlerin anlatı”sı olarak görmektedir.¹⁰⁸ Hobsbawm, Lawrence Stone'un “büyük *niçin* soruları”nı soran tarihte bir gerileme olduğunu gözlediğini ve aynı zamanda özünde ekonomik determinist modellerin tarihsel açıklamalarda yarattığı hayal kırıklığı, ideolojik bağlılıkların azalması, tarihi şekillendirebilecek daha çağdaş deneyimlerin gözlenmesi ve “niceliksel tarih” in bekleneni verememesi nedenlerinden dolayı *anlatısal tarih*'te bir canlanma olduğunu dile getirdiğini bildirir.¹⁰⁹

Ricoeur'un, Annales Okulu'nu değerlendirmesinde merkezi eleştirel tutum anlatının kaybı konusundadır. Burada Ricoeur'un anlatı kuramı açısından Annales Okulu'nun tarih yazımı uygulamasına yönelik eleştirel değerlendirmesine daha yakından bakmaya çalışılacaktır. O, bir bütün olarak Fransız tarih yazımı geleneğini değerlendirerek burada Fransız tarih yazıcılığı kadar pozitivist “anlatı tarihine saldıran” iki düşünce akımı olarak benzerliklerini vurgulayacağını bildirir.¹¹⁰

Ricoeur'un ilk belirlemesi, Fransız tarih yazıcılığı ve neopozitivist epistemolojiyi karşılaştırarak onları iki farklı tümel tartışmanın üyesi olarak değerlendirmesidir. Fransız tarih yazıcılığını Hegelci sitildeki bir tarih felsefesine bağlar. Ricoeur'un, Fransız tarih yazıcılığı ile pozitivist aynı noktada gördüğü yer “tarih felsefesinin inkârı yanında tarihin anlatı karakterinin de inkârıdır.”¹¹¹ Fransız tarih yazıcılığı için anlatının kaybı (the eclipse of narrative), tarihin nesnesinin ilkesel olarak yerinden edilmesinden kaynaklanırken, pozitivist için anlatının kaybı, anlatı anlayışı ile tarihsel *açıklama* arasındaki epistemolojik kırılmadan kaynaklanmaktadır. Ricoeur'a göre “Fransız tarih yazıcılığının tarih teorisi olayların tarihinin bir eleştirisidir. Bu eleştiri anlatı'yı reddeder.”

¹⁰⁷ J. Tosh, 2005, s. 106.

¹⁰⁸ Doğan Özlem, **Tarih Felsefesi**, Ara: İstanbul, 1992, s. 175-176.

¹⁰⁹ E. Hobsbawm, 1999, s. 283.

¹¹⁰ Paul Ricoeur, **Time and Narrative**, (volume 1), Trans. By, K. McLaughlin, D. Pellauer, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1990, s. 96.

¹¹¹ a.g.e. s. 95.

Ricoeur, "Tarihsel Olay"a ilişkin iki varsayımı bildirir. Ontolojik varsayım ve epistemolojik varsayım. Ontolojik varsayımına göre tarihsel olaylar geçmişte olup bitmektedir. Bu yorum, 1- kabul edilen olmuş bitmiş bir olayı olmamış olandan farklı olarak değerlendirir; buna göre geçmiş kesin bir özellik olarak verilir ve o bizim yorumlarımızdan ve yeniden yorumlarımızdan bağımsızdır (mutlak oluş); 2- tarihsel olayın alanını sınırlandırır; çünkü olay geçmiş ile sınırlandırılmıştır (geçmiş insan eylemlerinin mutlaklığı); 3- yazılı bir belgenin alanını pratik bir alanın içinde sınırlandırarak ele alır.¹¹² (mutlak ötekilik)

Buna karşı Ricoeur, Raymond Aron'un, *Tarih Felsefesine Giriş* adlı kitabında olayların mutlak karakterine ilişkin ilk varsayımında ortak kanıların oluşabileceği düşüncesini olumsuzlamış olduğunu düşünür. Ona göre tarihsel objektifliği sınırlarında Aron, "objenin bozulması" düşüncesine önderlik etmiştir. Ricoeur'un belirlemesine göre Aron, tarihçilerin, geçmiş bir olayı açıklaması ile o olayın anlaşılmasını karıştırmıştır. Tarihsel tartışma mutlak olayı ele geçirmez. Anlama asla bir direk sezgi değildir fakat her zaman bir yeniden yorumdur. Anlama her zaman basit bir empatiden daha fazla bir şeydir. Kısaca "böyle bir şey bir tarihsel realite olarak mevcudluk hazır bir yaratmadır ve sonuç olarak bilim sadece bunu sadık bir şekilde yeniden yaratma gücüne sahiptir"¹¹³ Ricoeur'a göre Aron da Max Weber gibi tarihsel nedenselliği "geçmişle ilgili bir olasılığın aracılığıyla bir tikelin bir diğer tikel ile ilişkisi" olarak almaktadır.¹¹⁴ Bununla birlikte Marrou, başkalarının tanıklığına dayanan tarih bilgisi, "asıl anlamında bilim değil, sadece inanma yoluyla bilmedir", derken tarih "tarihçinin kişiliğinin oyuna sokulduğu ruhsal bir serüven" olduğu sürece, "anlama tarihçinin tüm yapıtını kuşatır." Bu durumda tarih, tarihçinin varoluşsal değerine bağışlanmıştır ve bu varoluşsal değer aracılığı ile tarih önemini, anlamını ve değerini kazanır. Böylece anlama "Tarihin Hakikati"ne katılmış olur. Oysa anlama öznel yan, açıklama nesnel yan değildir. Öznellik bir hapishane, nesnellik de bizim bu hapishaneden bir kurtuluşumuz değildir. Bunlar birbirleriyle çatışmaktan çok uzaktırlar; öznellik ve nesnellik birbirlerini güçlendirirler.

Ricoeur, "tarihi anı olarak kavrama"yı Fransız tarih yazıcılığının da yasakladığını ileri sürer. Eğer tarih, tarihçinin geçmiş ile ilişkisiyse o zaman biz tarihçiyi geçmişe eklenmiş ve elenmesi gereken rahatsız edici bir faktör olarak ele alamayız. Ricoeur'e göre Marrou'nun çalışması, Aron'un 'kendi başına geçmiş' önyargısına karşı savaşımını bu şekilde destekler. Aynı zamanda Annales Okulu'nun anti-pozitivist yönelimi ile bir bağlantıyı güvenceye alır.

Annales Okulu'nun anlama problemine katkısını görmek ister, ama onların anlama problemi ile ilişkisini zayıf bulduğu için doğrudan onların metodolojisini çözümlenmeye çalışır. Ricoeur'un bu okulla ilgilenmesinin bir nedeni, bunların teorik yazılarını kendi meslekleri üzerinde bir akıl yürütme olarak gördüğü içindir. Ricoeur, Annales Okulu'nun ilk kuramsal çalışması olarak Marc Bloch'un *Tarihçinin Zanaatı* adlı kitabını görür. "Bu bitmemiş kitap, "günlük görevi üzerine düşünmeyi daima sevmiş olan bir zanaatçının hatıratı, kendisini bir matematikçi olarak hayal etmeksizin cetvel ve gönyesini uzun süre elinde tutmuş bir gezginin not defteri" anlamına gelir.¹¹⁵ Buradan hareketle Ricoeur, okulun geniş bir değerlendirmesini yapar.

¹¹² a.g.e. s. 96.

¹¹³ Aron'dan aktaran: Ricoeur, 1990: 97.

¹¹⁴ a.g.e. s. 98.

¹¹⁵ a.g.e. s. 99.

Bu eserinde Bloch, anlatıları yalnızca “gönüllü tanıklar sınıfı” olarak görür. Fakat belgesel kaynakların sonsuz genişletilmesi, aynı belgenin gösterdiği olay hakkında bir tanığın düşüncesi bu belgelerle örtüşmeyebilir. Bu durumda tarihinin “eleştiri(si), özünde, tamamıyla olmasa da bir tanıklık eleştirisi olacaktır. Yani onun doğruluğunun bir testi, bir duruş arayışı olacaktır. Kaldı ki o, bir yazar ya da bir tarih hakkında yanılıcı bir enformasyon vermiş olsa da (yargılayıcı anlamda yanlış enformasyon) ya da daha temelli bir aldanma olsa da (plagiarism, salt icat, olayları yeniden çalkalamak, ön yargı ve rivayet sokuşturmak) bir arayış olacaktır.” Burada Bloch’un, “nedenler ve yasalar sorununa” verdiği geniş yer tarihsel olguların psişik karakteri tarafından ayrıştırılıp özelleştirilmesi nedeniyledir. Toplumsal koşullar, “altta yatan doğalarında zihinseldirler.” Bütün tanıklık eleştirileri, “psişik gerçekliklerle uğraştığından, her zaman ince bir sanat olarak kalır”; aynı zamanda temel zihinsel süreçlerin metodik kullanımına dayandığı için de rasyonel bir sanattır. Ricoeur, Bloch’un, “Eleştirel Metodun Bir Mantığına Doğru” başlıklı alt bölümde bir pisiko- sosyolojik tanıklık çözümlemesi mahkûmu olarak kaldığını ileri sürer. Bloch, istatistiksel eleştiriye göz attı, der Ricoeur, “ama olasılık mantığını kavramadı; bunu yirmi yıl önce Max Weber ele almıştı, sonra da Raymon Aron el attı; bu olasılık mantığı tanıklığın eleştirisinden kök almıyordu, o tarihte nedensellik sorunundan kök alıyordu. Onu tanıklığın yetersizliklerini göstermek ve açıklamak için kullanmak kaçınılmaz bir şekilde önemini vurgulamaktır.”¹¹⁶ Ricoeur’a göre *Tarihinin Zanaatı*’nın getirdiği asıl yenilik “tarihsel çözümleme”lere ayrılan görüşlerdedir. Burada Bloch tarihsel açıklamaları özünde benzer buldu ve onların etkileşimlerini açıklamaya çalıştı. “Analizin senteze bu önceliği, Bloch’un siyasal, ekonomik ve artistik yönleri yerine yerleştirmesini sağladı, böylece de tüm tarihsel olgular arasında bunların yeri belirginleşti.”¹¹⁷ Bu sorun olayları sınıflandırma sorunuyla bağlantılıdır.

Biz geçmiş birimleri belgelerde onları belirtmek için zaten kullanılan terimlerle adlandırmak zorunda mıyız? Ve bunu yaparken “belgelerin sözlüğü kendine özgü olarak delilin başka bir biçimidir... bu nedenle de eleştiriye tabidir” düşüncesini unutmayı risk edebilir miyiz? Ya da anakronizm (zaman kaydırması) riskini göze alarak onlara modern terimleri yansıtmanız gerekir mi? Anakronizm riski, geçmişteki fenomenlerin özgüllüğünü elden kaçırmak ve kendi kategorilerimizi küstahça ebedileştirmek değil mi? Görülebileceği gibi, benzeşirlik ve benzeşmezlik diyalektiği, tarihsel çözümlemeye, tarihsel eleştiriye hükmettiği kadar hükmeder.¹¹⁸

Bloch’un eserine ilişkin belirlemelerinden sonra Ricoeur, *Annales Okulu*’nun gerçek manifestosu dediği F. Braudel’in başyapıtı olan *Akdeniz ve İkinci Filip Zamanında Akdeniz Dünyası*’na döner.

Ricoeur, kendisinin varsayımı olan ‘olaylar aktif gerçekleştiricilerin yaptıklarıdır ve dolayısıyla da olaylar eyleme özgü rastlantısallığı paylaşırlar’ düşüncesine Braudel’in karşı olumunu öne çıkartmaya çalışır. Ricoeur’un bu varsayımı yani ‘olaylar bireylerin meydana getirdikleri yahut uğradıkları şeylerdir’ varsayımını, Braudel’in farklı bir varsayımla bir tarafa attığını öne sürer. Bunlar: “tarihsel değişimin nihai taşıyıcısı bireydir ve en önemli değişimler nokta gibi olanlardır.” Buna ek olarak bir üçüncü varsayım: “Olayların tarihi sadece bir anlatı tarih olabilir.” Buna göre Braudel, siyasal tarihi, bir olaylar tarihini ve anlatsal tarihi

¹¹⁶ a.g.e. s. 100.

¹¹⁷ a.g.e. s. 100.

¹¹⁸ a.g.e. s. 100.

neredeşye eş anlamlı alır.¹¹⁹ Oysa o, anlatısal tarihi hiç sorgulamamıştır. Ricoeur'a göre Annales Okulu tarihçileri "anlatı tarihini" tek bir cümle ile üzerlerinden atmakla yetinirler. M. Bloch ile birlikte Annales Okulu'nun kurucusu olan L. Febvre de hiç aklına getirmede ki, kaynaklar tarafından verilen tarihsel olgu kavramını şiddetle eleştirerek tarihçinin kurguladığı tarihsel realiteyi istemesi, temelde "tarih tarafından yaratılan tarihsel realiteyi ve anlatıcı tarafından yaratılan anlatısal fiksiyonu/kurguyu bir araya getirir." O, bunu görmedi. "Bu nedenle anlatısal tarihin eleştirisi yalnızca siyasal tarihin eleştirisi olarak yapılır. Bu da bireyleri ve olayları vurgular.¹²⁰

Yeni tarihçi, toplum bilimlerinde bireyciliğe karşı tarihin nesnesinin birey değil, "tüm toplumsal olay (olgu)" (Marcel Mauss'dan alınan bir terim) olduğu savını koyar,-insani boyutların her birinde: ekonomik, sosyal, politik, kültürel, dilsel vb. Zamanda bir sıçrama olarak olay kavramının karşısına *sosyal zaman*'ı koyar; bunun başlıca kategorileri -ilinti, yapı, eğilim, döngü, büyüme, kriz vb.-ekonomiden, demografiden ve sosyolojiden alınır.¹²¹

Burada dikkat edilmesi gereken şey, bu iki tip çekişme arasındaki bağlantıdır: birisi "tarihsel incelemenin nihai atomu olarak bireyin önceliğine karşı yöneltilmiştir"; diğeri ise, "kelimenin noktalayıcı (pointlike) anlamında, toplumsal değişimin nihai atomudur." Bu iki reddediş "eylem ve zaman üzerine" herhangi bir düşünmenin sonucu değildirler. Bunlar tarihsel inceleme programının siyasal tarihten toplumsal tarihe doğru yer değiştirmesinin sonucudur. Siyasal tarih bireylerin (devlet başkanları, generaller, bakanlar, diplomatlar, piskoposlar) tarihi yaptığının düşünüldüğü yerdir. "Savaşlar tarihi" ve "olaylar tarihi" el ele yürürler. Ricoeur, olaylar tarihinin eleştirisini Hegel'ci felsefi kavrayışın eleştirisinden kalkılarak sonuçlanmadığını belirtir. Bu eleştiri, Fransa'da tarih çalışmalarında egemen olan pozitivist geleneğe karşı metodolojik bir mücadeleden ortaya çıkmıştır.¹²²

Bu geleneğe göre başlıca olaylar zaten arşivlerde depolanmıştır; arşivler de zaten iktidarın dağılımını etkileyen değişiklikler ve rastlantıların sonucu olarak kurumlaşmış ve kurulmuştur. Savaşlar tarihinin ve olaylar tarihinin ikili reddedilmesinin, tüm insani fenomenin tarihinin yazımını istemenin polemik yanını oluşturmasının nedeni budur. Bu istekte ekonomik ve sosyal koşullar daima kalın vurgulanır. Bu bakımdan, bu tarih okulunun en belirgin ve kuşkusuz en fazla yapıtı sosyal tarihe hasredilmiştir; sosyal tarihte gruplar, sosyal kategoriler ve sınıflar, şehirler ve memleket, burjuvazi, zanaatkarlar, köylüler ve işçiler tarihin kollektif kahramanları olurlar. Braudel için tarih yeryüzü tarihi (geohistory) bile olur, kahramanı Akdeniz'dir ve Akdeniz tarihidir ve Huguette ile Pierre Chaunu'ya göre bu tarih kahramanlığı, Sevilla ve Yeni Dünya arasındaki Atlantik tarafından aşılana kadar sürmüştür.¹²³

¹¹⁹ a.g.e. s. 101.

¹²⁰ a.g.e. s. 102.

¹²¹ a.g.e. s. 102.

¹²² a.g.e. s. 102.

¹²³ a.g.e. s. 102-103.

Braudel'in "kısa zaman-aralığı anlamında alınan olay kavramının karşısındaki uzun zaman-aralığı kavramı (*la longue duree*)" bu kritik bağlamda doğmuştur. Yüzeysel tarih, bireyin boyutuna sıkıştırılmış tarihtir. Olaylar tarihi ise insanlık için en zengini ama en tehlikelidir. Bu tarih ve onun bireysel zamanı altındaki "nazik bir ritimler tarihi", "uzun zaman-aralığı" ile açılır. Bu sosyal tarihtir, grupların ve derinde-yatan eğilimlerin tarihidir. Bu uzun süreyi tarihçiye öğreten, ekonomisttir, fakat bu aynı zamanda politik kurumların ve mentalitelerin zamanıdır. Son olarak, daha da derinde "hemen hemen değişmeyen bir tarih, insanın çevreleriyle ilişkisinin tarihi" hüküm sürer. Braudel, bu tarihle birlikte "coğrafi zaman"dan söz etmeye yol açar.¹²⁴

Bireyin ve olayın eşzamanlı aşılması gerektiği fikri, bu okulun kuvvetli noktasıdır. Braudel için tarihi yazma isteği "derinlerde ve çoğunlukla sessizce işleyen anonim tarih"i yazma isteğidir, ve böylece de "hızlı veya yavaş, bin çeşit adımla giden tarih" için istektir. O bir istek ve bir amentüdür: "Böylelikle ben özellikle yavaş adımlı bir uygarlıklar tarihine inanıyorum." Gene de bu, felsefi düşünüm değil, tarihinin mesleğidir, diyor Braudel, "Tarih ve Toplumbilimleri: Uzun Zaman-Aralığı" yazısında. Belirtmek istediği şudur: "zamanın bir an'ı ile ancak yavaş akan zaman arasındaki", toplumsal gerçekliğin yüreğine yakın gerçeklik, "canlı, içten, sonsuzca yinelenen karşıtlıktır." Toplumsal zamanların bu çoğulluğunun farkında olmak, bütün insan bilimlerinin ortak metodolojisinin bir yapı taşı olmalıdır. Braudel, bu aksiyomu bir paradoks olma noktasına kadar sürdürerek, şunu söylemeye kadar gider: "Toplum bilimi hemen hemen olayın dehşeti anlamına sahiptir. Ve bu gerekçesiz de değildir, çünkü kısa zaman-aralığı en kapsisli ve en hayale daldırıcı olandır."¹²⁵

Ricoeur'a göre epistemolojiye ilgisi olanların zamanla ilgili ifadelerin yoksunluğuna şaşırabilir. Örneğin, Braudel kısa ve uzun zamandan, yani nicel farklardan söz etmekle kalmıyor, hızlı ve yavaş zamandan da söz ediyor. Mutlak anlamda söylersek, hız, zaman aralıklarına değil, onlardan geçen hareketlere uygun gelir. Ricoeur, Braudel'in zamana ilişkin ifadelerin belirsizliğini öne çıkartmak için metinde uzun alıntılara gider.¹²⁶

Bir yanda, uzun-süren zamanın yavaşlığı, ağırlığı, sessizliği aracılığıyla tarih, yalnız uzun zaman-aralığına ait olan bir anlaşılabilirliğe, yalnız süre giden dengelere ait olan bir tutarlılığa, kısaca, değişim içinde bir çeşit istikrara ulaşır. "Tüketilemezcesine uzun olan *longue duree*'nin gerçeklikleri olarak uygarlıklar, kendilerini kaderlerine sonsuzca yeniden uyarlayarak, uzunlukta herhangi başka bir kolektif gerçekliği aşarlar; hepsinden çok yaşarlar. Uygarlıkları tartışmasında Braudel, onlara "zamanın pek az yararlandığı ve pek yavaş taşıdığı bir gerçeklik" diye işaret eder. Evet, "uygarlıklar aşırı *longue duree*'nin gerçeklikleridir." Toynbee, kendisine karşı söylenebilecek her şeye rağmen, bunu tam olarak görmüştü. "O kendisini 'toplumlara', toplumsal gerçekliklere, ya da en azından ebediyen varolan toplumsal gerçekliklere bağlamıştır. O, kendisini, olup bittikten nice yüzyıllar sonra şiddetli yankıları duyulmaya devam eden olaylara, ya da insanlığın genel gidişinin pek üstünde, *longue duree*'ye eşitçe dâhil adamlara - bunlar ister İsa, Buddha veya Muhammed olsun- bağlamıştır. Olayların

¹²⁴ a.g.e. s. 103.

¹²⁵ a.g.e. s. 103.

¹²⁶ a.g.e. s. 104.

dumanının karşısına süregidimin kayası konulur. Özellikle, zaman coğrafya içine yazıldığında, manzaraların ebediliği içinde toplandığında. “Her şeyden önce bir uygarlık bir mekandır, bir ‘kültür alanıdır’, ... bir mahaldir.” “*Lounge duree* yapıların ve yapı gruplarının sonsuz, tükenmez tarihidir.” Diyebiliriz ki burada Braudel, süregitme kavramı yoluyla, neyin değiştiğinden çok neyin aynı kaldığına ulaşıyor. Süregitme (dayanma) fiili bunu isim olan “dayanıklılık”tan daha iyi anlatır. Olayların çılgınlığına karşı ayırıcı bir bilgelik, gerçek değişimlerin aşırı yavaşlığına duyulan bu saygının arkasında görülebilir.¹²⁷

Oysa, Ricoeur’a göre sosyal matematik, anakronolojik yapılarını ve zaman dışı modellerini uzun zaman-aralıkları modellerine uygulamayı önerir önermez karşıt bir algılayışın ortaya çıkacağını düşünür. Bu durumda tarihçiler değişimin gardiyanları olarak karşı dururlar. Ricoeur’a göre “iki cephede savaşan uzun zaman–aralığı kuramcılarını görüyoruz, olayların yanında olanlar ve uç aşırı uzun zaman aralığının yanında olanlar.” Eğer durum böyleyse olaylar tarihine saldırı bir olay kavramı hakkında tarihinin son sözü olmayacaktır, çünkü bir olayın bir patlama gibi kısa ve gergin olmasından çok bir olaylar kurgusunun ilerlemesine katkısı daha önemlidir.¹²⁸ Ricoeur’a göre Braudel’i izleyen tüm Annales Okulu uzun zaman aralığı tarafından yutulmuştur.

Buna bağlı olarak Çağdaş Fransız tarih yazarlığını daha önemli bir gelişme olan “nicel işlerler tarihine ekonomiden alınan ve demografik, sosyal, kültürel ve hatta manevi tarihe yaygınlaştırılan uzun ölçekli giriş” ile ilgili çözümlenmelerinde Ricoeur, bu gelişim ile tarihsel olayların biricikliği, tarihsel olayların tekrar etmezliği olgusu ile ilgilenir.

Gerçekten nicel tarih temelde bir “serial/dizisel” tarihtir –Pierre Chaunun klasikleştirdiği bir deyim kullanırsak. Bunun dayanağı “birimleri homojen bir dizisini oluşturmaktır”; dolayısıyla da tekrarlanabilir olguların, nihayetinde de bir bilgisayar tarafından işlemde geçirilebilir olanları. Tarihsel zamanı bütün daha önemli kategorileri bir “dizisel” temel terimleriyle daha da yakından yeniden tanımlanabilir. Örneğin bağıntı ekonomik tarihten sosyal tarihe doğru sonra da genel olarak tarihe doğru hareket eder; bunun sonucu verilmiş her hangi anda bir birinden uzak dizilerin olabilecek en çok sayıda mutabakatını iç içe geçirmek için bir yöntem olarak kavranabileceğidir. Benzer şekilde bir yapı kavramı –tarihçiler tarafından iki anlamda anlaşılır: verilmiş bir dizinin statik mimari ilişkileri ile süreyen bir istikrarın dinamikleri- kesinliğini ancak şu şartla korur ki, eğer bunların hepsi bir diziye yerleştirilmeye elverişli olan çok sayıda değişkenlerin kesişmesine gönderimde bulunulabilirse. Böylece bağıntı kısa bir zaman aralığına gönderimde bulunmaya eğilimli olur, yapı da uzun olanı, ama “dizisel” tarih perspektifinin içine yerleştirilmiş olarak. Birlikte alındıklarında iki kavrayış böylece tarihsel soruşturma için bir kutupluluğa işaret eder; bu da şuna bağlıdır; rastlantısal ve olay vari olana karşı kazanılan zafer bağıntılılığı yapı içinde emilip emilmediğine ya da Fransız tarih yazarlığının genellikle tercih ettiği uzun zaman aralığının “donmuş toplumların hareketsiz zamanı içinde erimeyi red edip red etmemesine”¹²⁹

¹²⁷ a.g.e. s. 104-105.

¹²⁸ a.g.e. s. 106.

¹²⁹ a.g.e. s. 106.

Ricoeur'a göre ekonomik tarihin metodolojisi March Bloch'un ve Lucien Febvre'nin antipozitivist savaşıyla bir süreklilik gösterdi. Annales Okulu kurucularının biricik tekrar edilemez olay anlayışının verdiği hoşnutluğa karşı eleştirel davrandığı kadar, tarihin devlet kronolojisiyle özdeşleştirilmesine de karşıydılar.¹³⁰ Ricoeur'a göre bu tarihçilerin tekrar etmekten hiçbir zaman geri kalmadığı şudur: olaylar belgelerde verilmez; tersine belgeler belli bir problemin fonksiyonu olarak seçilirler. Belgelerin kendileri verilir bitmez. Resmi arşivler bir olaylar antolojisi olarak ve bir devletin zaman tutanağı olarak anlaşılan tarihin lehine olan imalı seçimleri yansıtan kurumlardır. Bu seçim belirtilmediğinden tarihsel olayın belge tarafından yönetildiği görünümü ortaya çıkabilir ve tarihçiler sorunlarını erimiş şeyler olarak alıyor gibi görünebilir.

Tüm tarih alanının nicel ya da dizisel tarih tarafından bu şekilde fethedilmesinde demografik tarihten özellikle söz etmek gerekir. Özellikle de onun zamansal imalarından. Bu disiplin için önemli olan her şeyden önce insanların sayısıdır, sonra da bu sayıları gezegendeki kuşakların birbirinin yerini alması ölçeği ile ilintiye getirişindeki tarzıdır. Demografik tarih, yani zamansal perspektifteki demografi bir bütün olarak ele alınan insanlığın biyolojik evrimini grafikleştirir. Bununla beraber uzun zaman aralığını yarım bin yıla yerleştiren ve geleneksel tarihin dönemleştirmesini sorgulayan, nüfusların dünya ölçeğindeki ritimlerini ortaya çıkarır. Son olarak da tarihçinin uğraştığı demografi nüfusların hacmi ile uygarlık ve kültürün düzlemleri arasındaki halkayı açıklığa kavuşturur.

Bu anlamda tarihsel demografi ekonomik düzlemdeki dizisel tarih ile sosyal düzlemdeki dizisel tarih arasındaki geçişi sağlar, sonra da kültürel ve manevi düzlem geçişi sağlar, -Labrousse'nin üç düzlemini hatırlayalım. Sosyal düzlem ile F. Braudel'in diğer daha büyük yapıtlarında maddi uygarlık (günlük hayat yapıları) dediği geniş bir fenomenler kapsamını anlamalıyız. Bu başlangıçtan kalkarak başkalarının mentaliteler tarihi dediğine geçilir. Maddi uygarlık kendi geniş kapsamlı karakteri gereği bu düzlemin dikkate değer bir alt dizisini oluşturur: Jestler, ev kurma, gıda vb. *Akdeniz* modelini izleyerek onun zamanlılık aşamalarına düzenlenmesinin Braudel tarafından pek uygun bulunmasının nedeni budur, uzun zaman aralıklarının ve dizi sayılarının süregidip kalıcı olması gibi.

Ricoeur, nicel tarih yazımını Fransız tarih yazarlığının olaylar tarihine karşı mücadelesinin sürekliliğini sağlayan ve tarihin doğrudan doğruya anlatsal bir tarzda yazılmasına karşı bir yapı olarak belirler. Bu nedenle yeni tarihin olayların kıskacından kurtulması için zamanla fazla meşgul olmayan başka bir disiplinle birleşmesi dikkate değer. "Coğrafya ile birleşmekten doğan bu uzun zaman aralıkları tarihi ve uzun zaman aralıkları tarihi olabildiğince de niceliksel tarihin ekonomiyle birleşmeden doğduğunu gördük. Tarihin bu şekilde başka bir disiplinle birleşmesi, tarihin ne ölçüde tarihsel kaldığı sorununu daha da sivrileştirir. Her durumda olaylar ilintisi her örnekte olaylarla ilinti uygun bir mihenk taşı sağlar."¹³¹

Ricoeur, coğrafya gibi Annales Okulu'nun tarihsel antropolojiye ilişkin ilgilerinde de aynı durumu görür. "Bu dal coğrafi mesafenin antropologa verdiği uzaklığı tarihsel mesafeye aktarmak ister. Böylece de yazmanlarının resmi kayıtlarının ötesindeki yani eğitilmiş kültürün

¹³⁰ a.g.e. s. 107.

¹³¹ a.g.e. s. 108.

ötesindeki kostüm, jest ve hayal gücünü, kısaca popüler kültürü yeniden ortaya çıkartmak ister.”¹³²

Fakat filozof orada zaman üzerine söylenenlerle ilgilenmeden edemez. Yeniden sayılan olayların zamanları değil, ortaçağlarda insanlar tarafından temsil edilen zaman. Tam da bu zaman temsilinin tarihçi için olayı meydana getirmesi hoştur. “O halde kilisenin zamanı ile tüccarın zamanı arasındaki çatışma ortaçağların kalbindeki yüzyılları zihinsel tarihini en önemli olayların birisi olarak yer alır. O zamana içinde modern dünyanın ideolojisi çöken ekonomik yapıların ve uygulamaların baskısı altında oluşuyordu.” Antropolojik tarihinin nesnesi haline gelen bu halklar tarihine ulaşmak ve özellikle de tüccarın zamanının ilerleyişini saptamak için itiraf kayıtlarını incelemeliyiz. Onlarda, günahların tanımında ve kategorileştirilmesindeki değişimleri izleyebiliriz. Kronolojik çerçevenin bu zihinsel ve ruhsal yerinden edilmesini değerlendirmek için saatlerin doğumunu ve yaygınlaşmasını dikkate almalıyız. Saat kırsal iş günü ve çanların sesi ile belirtilen dinsel öğreti vaktin yerine kesin bir vakit geçiriyor. Eğitilmiş ve popüler kültür arasındaki karışıklık sorunlarının mihreri olarak özellikle ele alındığında tarihçiler antropolog olurlar. O halde sorun böyle bir tarihin tarihsel kalıp kalmadığıdır. Uzun zaman aralığının bir zaman aralığı olarak kalması bakımından o da tarih olarak kalır. Ve bu bakımdan Legoffun bir diyakrononin sözlüğü için yer ayırma çabasına güvenmemesi –semiolojisi ve yapısal antropolojiden ithal edilen bir sözlük- Braudel’in Levi Straus modellerinin yeri hakkındaki güvensizliğini çağırıyor.¹³³

Ricoeur, burada anlatılanı, tarihi zamanın başlıca bir kategori olmadığı disiplinlerle birleştirmenin başka bir yolu *mentalitelerin* tarihinde dile getirildiğini belirtir. Ona göre burada gönderimde bulunulan temel disiplin Marksist kaynaklı bir ideolojiler sosyolojisidir. İdeolojilere dikkatleri yoğunlaştırmak tarihe bir yabancılaşma duygusu, mesafe ve farklılık katar. Ricoeur’a göre bu tarih tipi sayesinde seslerini tekrar kazananlar, baskın söylem biçimi tarafında konuşma haklarından sık sık yoksun kalmış olağan insanlardır. Onların rasyonalite tipi nicel analizi üçüncü düzleme taşıma ilginç girişiminin göstergesidir; bunlar cinsellik, aşk, ölüm, konuşulan ya da yazılan söylem, ideoloji ve din ile ilgili tavrılardır. Eğer dizisel tarih olarak kalacaksa bu tarih biçimi istatistiksel olarak manipüle edilebilecek olaylara ait homojen dizileri ortaya koymak için uygun belgeleri bulmalıdır. Burada ekonomik tarih de zaten olduğu gibi, tarihçiler belgelerinin mucididirler. Daha önceki durumda bunlar pazar fiyatlarıydı, sonra da istenilen ondalıklar oldular. Burada vurgu yazılı malzeme, şikayet listeleri, ruhban kayıtları, din gereği üstü karalananlar ve hepsinden önemlisi de iradeler –“o eski uyuklayan belgeler” vurgulanır.¹³⁴

Ricoeur’un tarih üzerine söylediklerini bir tarih felsefesi içinde değerlendirebiliriz. Onun için bir tarih felsefesi yapıyor demektense tarih üzerine bir felsefi düşünüm gerçekleştiriyor demek daha isabetli olacaktır. Çünkü onun tarih ile ilgili sorduğu tüm sorular epistemolojik değil felsefi nitelikli sorulardır. Onun buradaki derdi geçmişe ilişkin nasıl sağlam bilgi elde edebiliriz değildir; onun asıl derdi tarihin nasıl bir insan etkinliği olduğunu

¹³² a.g.e. s. 109.

¹³³ a.g.e. s. 109.

¹³⁴ a.g.e. s. 110.

açığa çıkarmaktır. Bu açıdan değerlendirdiği Annales Okulu'nu, tarih yazıcılığına ilişkin kuramsal bakışını insanı tarihsel olandan uzaklaştıran bir yaklaşım olarak görmektedir.

Sonuç

Anlatı tekniği tarihçinin problemini dile getirmek için sıklıkla başvurduğu bir yaklaşımdır. Tarihçi bu yönünü edebi yazarlarla paylaşır. Kimi zaman anlatı insani olanı duyumsatabilmenin en açık tekniği olabilir. Anlatı tekniği, tarihi, insani kılmakla sınırlı değil, aynı zamanda anlatıcının da hiç deneyimlemediği bir zamanı insan ölçeğinde dile getirebilmenin bir olanağıdır. Anlatı tekniği bir türden dil aracılığı ile geçmişi şimdide canlandırmanın olanağını tarihçiye vermektedir. Ricoeur'nün de anlamak istediği budur: anlatının şimdi de insan varoluşuna ilişkin neleri ortaya çıkardığıdır. Anlatı ile eylem arasındaki ilişki nasıl bir ilişkidir, tarih ile edebiyat arasında bir ilişki var mı varsa bu nasıl bir ilişkidir? Ricoeur, bu yaklaşımlarını açıklamak için bir çok tarih yazımı kuramı ile hesaplaşır. Annales okulu da bu hesaplaşmanı içindedir.

Ricoeur'un problemi geçmişe ilişkin bir olayın aktarımının bir anlatı olduğu kurgusundan hareketle oluşmaktadır. Tarih anlatı içinde değerlendirilebilir mi, değerlendirilemez mi? Ricoeur'un asıl amacı tarih yazımında anlatı'nın nasıl olanaklı olduğunu göstermeye çalışmaktır. Ona göre tarih insan ve toplumlara ilişkin bir anlatıdır. Tarih, tarihsel karakterini yitirmeden ve anlatı ile olan bağlarını koparmadan bir tarih olabilir. Onun sorunu, bunun olanağıdır. Ricoeur, tarihi de tıpkı edebi metinler gibi birer anlatı olarak görür. Ricoeur'ün bu belirlemesindeki ayırıcı yan, anlatıları insan var oluşunu açıklayan bütünlükler olarak görmesinden kaynaklıdır.

Ricoeur tarih ile edebiyat arasındaki farklılığı koruyarak onların bir noktada kesiştiğini söylemektedir. Tarih kurgusal karakteri ile zamanı yeniden biçimlendirmekte, doğa zamanının anlatsal olmayan özelliğine anlatı bir karakter kazandırmaktadır. Böylelikle şimdisi olan zamanı (yaşanmış zaman) şimdisi olmayan zamanın (bilimsel ya da fiziksel zaman) içine yüklemektedir. Bu da imgelemin dolayımı ile gerçekleşmektedir.

Ricoeur'un anlatı metinlerinin oluşumuna ilişkin belirlemelerine göre anlatı, amaçları, nedenleri ve durumları senaryo ile bir araya getiriyor. Tarihsel yazım bir çaba sonucu ortaya çıksa bile bu yazıları bir metin olarak ele almak ve anlatsal özelliklerine bakmak gerekmektedir. Ricoeur, tarih ile bilişsel bir iş olarak uğraşmamakta, yazar ile okuyucular arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaya çalışmaktadır. O geçmişin nesnel bilgisi ile ilgilenmemektedir.

Kaynakça

Bloch, Marc, (1994), **Tarihin Savunusu Ya Da Tarihcilik Mesleği**, çev. M. A. Kılıçbay, Gece Yayınları: Ankara.

Braudel, Fernand, (2001), **Uygurlıkların Grameri**, çev. M.A. Kılıçbay, İmge: Ankara.

Burke, Peter, (2006), **Annales Okulu**, çev. M. Küçük, Doğu Batı: Ankara.

Carr, E.H., Fontana, J., (1992), **Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık**, çev. Ö. Ozankaya, İmge: Ankara.

-
- Chirot, Daniel, (1999), “Tarihsel Sosyoloji” içinde **Marc Bloch’un Toplumsal ve Tarihsel Manzarası**, çev. A. Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.
- Collingwood, R. G., (1990), **Tarih Tasarımı**, çev. K. Dinçer, Ara: İstanbul.
- Forster, Robert (1978), **Achievements of the Annales School**, The Journal of Economic History, Vol. 38, No. 1, The Tasks of Economic History.
- Hobsbawn, Eric, (1999), **Tarih Üzerine**, çev. O. Akinhay, Bilim ve Sanat:Ankara.
- Harsgor, Michael (1978), **Total History: The Annales School**, Journal of Contemporary History, Vol. 13, No. 1.
- Özlem, Doğan, (1992), **Tarih Felsefesi**, Ara: İstanbul.
- Peter, Burke, (1994), **Tarih ve Toplumsal Kuram**, çev. M. Tunçay, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Ricoeur, Paul, (1990), **Time and Narrative**, (volume 1), Trans. By, K. McLaughlin, D. Pellauer, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Tosh, John, (2005), **Tarihin Peşinde**, çev. Ö. Arıkan, Tarih Vakfı: İstanbul.